

ТЕҖМУР ЕЛЧИН

АРХИВ

Шакарим,
дузум

1977
228

ТЕЈМУР
ЕЛЧИН

A32
E 53

42633

Шәкәрим,
дузум

43033

H39

КӘНЧЛИК
БАКЫ • 1977

М. Ф. А. у. ...
Азәрбајҹан ҹосунулулу
КИТАБХАНАСИ

АЛНІВ ТІЯМУР СҮЛЕЙМАН ОГЛЫ

Радость моя, сладость моя

(На азербайджанском языке)

Редактору Мәммәд Намаз, Рәссамы И. Сәфәрли.
Бәдни редактору В. Сарычалинскаја.
Техники редактору Л. Абдуллајева.
Корректору Ф. Әлијева.

Ягылмага берилмиш 23/IX-1976-чы ил. Чави имзалан-
миш 10/II-1977-чи ил. Кагыз форматы 60×90¹/₃₂. Кагыз
№ 1. Физики ч/в. 7,0. Шәрти ч/в. 7,0. Учот нәшр. в. 7,2.
ФГ 00501. Сифарши № 1148. Тиражи 10 000. Гимәти 57 гәп.

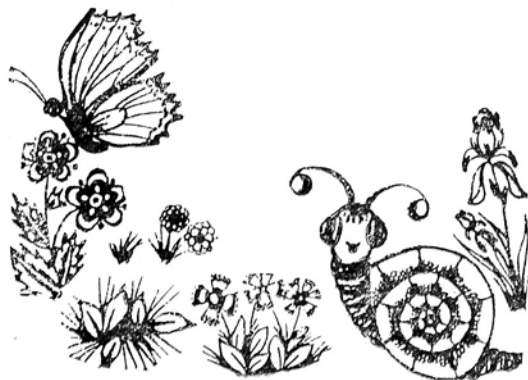
Азәрбајҗан ССР Назирләр Советинин Дөвләт Нәшријат,

Полиграфија вә Китаб Тимарәти Ишләри Комитәси,
«Кәңчлик» нәшријаты, Баки, Нүсү Начыјев күчәси, 4.
26 Баки комиссары адына мөтбәә, Баки, Әли Бајрамов
күчәси, 3.

Т $\frac{70802}{M 653(12)-76}$ 98-76 © Кәңчлик, 1977.

ШЕ'РЛӘР
НӘГМӘЛӘР
ТАПМАЧАЛАР
ЈАНЫЛТМАЧЛАР

КЭЛ, БАҢАР

Көзэл баһар,
Көзэл баһар!
Дарыхырыг,
Тез кэл, баһар!

Чәтир-чәтир
Күлләр кәтир,
Отаглара
Долсун әтир.

Сәнсэн әзиз,
Шән нәғмәмиз;
Көзләҗирик
Јолуну биз.

Көзэл баһар,
Тез кэл, баһар;
Бағчамызда
Динчәл, баһар!

ДИН, ДАН

Сәһәр мәни
Ојат сән,
Саат, сән!

Дин, дан,
Дин, дан,
Дин, дан.
Бах, сән јатма,
Ојаг гал;
Оху, чал.

Дин, дан,
Дин, дан,
Дин, дан.
Мән бәрк јатсам,
Зәнки вур,
Сәслә: дур!

Дин, дан,
Дин, дан,
Дин, дан.

ҒЫШ НӘҒМӘСИ

Ғарда галдын,
Күнәш, сән? —
Үшүјүрәм
Ахы мән!
Сәнсиз донду,
Үшүдү су,
Үшүдү јер, —
Бизә исти вер!

БИП-БИПИН НӘҒМӘСИ

Учдү көјләрә
Бизим пејкимиз,
Сөјләди јерә:
— Јол кедирик биз.
Бип-бип, бип-бип;
Көјләр мин рәнкдир,
Бурда улдузлар
Көр нә гәшәнкдир.

Күнәшдән, Ајдан
Салам вар сизә;
Нәгмә дејирәм,
Ушаглар, сизә,
Бип-бип, бип-бип;
Дәриндир көјләр,
Бурда һәр улдуз
Мин нағыл сөјләр

Учурам Марса,
Далымча бахын.
Улдузлар мәнә
Јахындыр, јахын.

Бип-бип, бип-бип;
Көзләјин бир аз,
Көрүшәрик биз. —
Дарыхмаг олмаз!

ЛЕНИН УЛДУЗУ

Бу күн атам дөшүмә
Нишан тахды — гырмызы.
Улдуздур, бешкушәли,
Ады — Ленин улдузу!

Гырмызы нишаным вар,
Күнәш кими парылдар
Ады — Ленин улдузу!
Чыхмаз мәним јадымдан
Атамын бу сөзләри:
— Пионер гардашындан
Галма һеч заман кери!
Гырмызы нишанын вар,
Күнәш кими парылдар,
Ады — Ленин улдузу!

ГАРАНГУШ

Сән кәләндә, гарангуш,
Бу йерләрә јаз кәлир;
Далынча гатар-гатар
Дурна кәлир, газ кәлир.
Кетмә узаг, гарангуш,
Синәси ағ гарангуш.

Чох өлкәләр кәзмисән,
Оху, нәғмән шприндир,
Дүнјада ән көзәл йер
Өз јуван, өз йериндир.
Хош кәлмисән, гарангуш,
Галмышдым никаран, гуш.

Кәлди сәни көрмәјә
Лалә, нәркиз, јасәмән.
Кәтирдијин нәғмәни
Бағышладым јазә мән.
Гарангуш, ај гарангуш,
Көрмәјәсән боран, гыш.

ЈАҒЫШ ЈАҒЫР

Јағыш јағыр, јағыш,
Исланыр һәр гарыш.
Әсир сојуг күләк,
Одур чалан түтәк.
Јағыш јағыр шыр-шыр,
Селләр ахыб-дашыр.
Шимшәк чахыр көјдә,
Әсир йер дә, көј дә.
Кәлин евә гачаг,
Гушлар кими учаг.
Јағыш јағыр шыр-шыр,
Селләр ашыб-дашыр.

КӨЗЭЛ ВЭТЭН

Оху журуг, нэгмэмиз
Узаглара јайылсын,
Сәсимиздән һәр тәрәф
Тез јухудан ајылсын.

Көзәл вәтән, чан вәтән,
Бизә мһрибан вәтән.

Гарлыдыр, вүгарлыдыр
Папағы шиш дағларын,
Барлыдыр, баһарлыдыр
Тарлаларын, бағларын.

Көзәл вәтән, чан вәтән,
Гојну күлүстан вәтән.

Сән хошбәхт бөјүдүрсән
Бизи һәр күн, һәр саат.
Даим учалаг дејә
Бизә верирсән ганад.

Көзәл вәтән, чан вәтән,
Һәр күн учалан вәтән.

СӘРЧӘ

Сәһәр-сәһәр бағчада
Бир сәрчә дән јејирди;
Һәрдән бахыб үзүмә,
«Чик-чик, чик-чик», дејирди.

О једи, дојду, гачды,
Бирдән итди көзүмдән,
Бәс о балача сәрчә
Һара кетди көзүмдән?!
Чох чағырдым, кәлмәди,
Тутду ағламаг мәни;
Бирдән колун далындан
Учан көрдүм сәрчәни.

О учду, учду, учду,
Гонду јашыл будаға;
Һа, чағырдым, кәлмәди,
Үчүб кетди узаға.

ЧАН НЭНЭМ

Гучагында, нэнэ, сэн
Лајла дедин мэнэ сэн.
Мэним меһрибан нэнэм,
Эзиз нэнэм, чан нэнэм!

Бөјүмүшэм, нэнэ, мэн,
Гөј тутум эллэриндэн.
Мэним меһрибан нэнэм,
Эзиз нэнэм, чан нэнэм!

ТАПЫН КӨРӨК

1

Бир гутум вар мэним —
Һәр күн, һәр сәһәр
Дүјмәсини бурсан,
Чалар, дилләнәр.
Тапын көрөк нәдир,
Нәдир бу, ушаглар?

(радио)

14

2

Памбыг кими көјдөн
Дүшәр гупгуру,
Күн дәјәндә олар
Дуру, дупдуру.
Тапын көрөк нәдир,
Нәдир бу, ушаглар?

(сир)

3

Бир достумун уча,
Уча боју вар,
Јазда палтар кејәр,
Гышда сојунар.
Тапын көрөк нәдир,
Нәдир о, ушаглар?

(ағач)

4

Бир гушум вар, сәси
Дүшүб дүнјаја
Апарачаг мэни
О бир күн Аја.
Тапын көрөк нәдир,
Нәдир бу, ушаглар?

(пейк)

ТҮТӘЈИМ

Түтәјим чал, түтәјим чал,
Гузуларым мөләшсин.
Түтәјим чал, түтәјим чал,
Чәпишләрим күләшсин.

Гаракөзлү түтәјим,
Ширинсөзлү түтәјим

Түтәјим чал, түтәјим чал,
Чобан бабам ојансын.
Түтәјим чал, түтәјим чал,
Кәндим, обам ојансын.

Гаракөзлү түтәјим,
Ширинсөзлү түтәјим.

Түтәјим чал, түтәјим чал,
Сәсин кетсин узаға.
Түтәјим чал, түтәјим чал,
Елләр кәлсин јајлаға.

Гаракөзлү түтәјим,
Ширинсөзлү түтәјим.

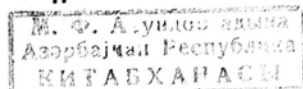
ТӘНБӘЛ

Доғду күнәш
Сәһәр-сәһәр,
Ишә чыхды
Бүтүн шәһәр.
Дирсәкләниб
Галхды тәнбәл,
Бахды тәнбәл-тәнбәл

Деди: — Мәнә
Чөрәк верин,
Ахы ачам,
Јемәк верин.

Једи, јатды,
Јатды, једи;
Јенә јатды тәнбәл.

— Милчәкләри
Говун, јатым,
Јухум кәлир,
Гојун јатым.

Дәрси, иши
Атды тәнбөл,
Јатды тәнбөл-тәнбөл.

Гушлар кәлиб
Димдикләди,
Ушаглар бәрк
Чимдикләди;
Ојанмады,
Јатды тәнбөл,
Ишләр олду әнкәл.

МӘН КИМӘМ?

(ојун-нағмә)

Билирсиниз мән кимәм?
Балача бир һәкимәм.

Трубканы гулағыма,
Бах, беләчә тахарам;
Хәстәләрә, бах беләчә.
Бах, беләчә бахарам.

Мән балача бағбанам,
Сиз таныјан бағданам.

Ағачлары чәркә-чәркә,
Бах, беләчә әкәрәм;
Сујуну мән, бах беләчә,
Бах, беләчә төкәрәм.

Билирсиниз нәчијәм? —
Мән Хәзәрдә нефтчијәм.

Гара нефти көј сулардан
Бах, беләчә чәкәрәм;
Кәмиләрә бах беләчә,
Бах, беләчә төкәрәм.

Јахшы бир дәрзијәм мән,
Һәр иш кәлир әлимдән.

Ушагларын палтарыны
Бах, беләчә тикәрәм;
Үтүсүнү бах беләчә,
Бах, беләчә чәкәрәм.

Билин, мән дә харратам,
Өјрәдиб мәни атам.

Тахталары бир-биринә
Бах, беләчә вурарам;

Евләри мән бах беләчә,
Бах, беләчә гурарам.

Чохдур мәним һөрмәтим,
Машинистдир сәнәтим.

Гатарымы ахшам, сәһәр,
Бах, беләчә сүрәрәм;
Јол үстүндә дуран олса,
Учадан фит верәрәм.

Биз алтыча гардашыг,
Һәм дә достуг, јолдашыг;

Охујуруг бах беләчә,
Ишләмәји севирик,
Тәнбәлләрә гошулмуруг,
Биз әмәји севирик.

ЈАШАРЫН БЫҒЫ

Киши олмаға
Тәләсир Јашар;
Һәлә кичикдир, —
Алты јашы вар.

Бығлары олсун
Қишинин кәрәк;
Онунку јохдур,
Бәс нә еләсин,
Сиз дејин кәрәк?!

Кедиб күзкүдә
Бахыр бығына:
— Бығы ки, јохдур!
Көј мүрәккәби
Јахыр бығына.

Вај, вај, нә чохдур!
Севинир Јашар:
Киши олубдур.
Көрәңләр дејир:
— Пишик олубдур.

ИЛЛЭР КЕЧИР,
ЯШАР
СЭНЭТ СЕЧИР

Кичик Яшар
Һәр күн тездән ојаныр,
Сәрһәд гурур,
Кешијиндә дајаныр:
Каһ атылыр
Әлиндәки автомат,
Каһ кишнәјир
Алтындакы көһлән ат.
Сәрһәдчидир,
Јашыл папаг башында:
Сәрһәдчидир
Јашар дүз беш јашында.

Нечә күндүр
Машын сүрүр: ду-ду-ду,
Јәгин ки, бу
Тәзәчә бир арзуду:
Машынында
Кечир узаг јоллары,

Говур гачан
Ағачлары, коллары.
Бизим шофер
Јахшы сүрүр машины,
Битирмәјиб
Һәлә алты јашыны.

Јенә нәдир,
Сәс-күј гопуб һәјәтдә?
Елә бил ки,
Арылардыр, сәбәтдә:
— Гапыја вур!..
— Вурмадын бу топу да!
— Нечә вурум,
Јашар дуруб гапыда!
Гапычынын
Чәми једди јашы вар.
Бу күн онун
Һәјәтдә чох иши вар!

— Бәс о нәдир,
Чарпајыдан асдығы?
Јумруглајыр
Сәһәр, ахшам јастығы.
Нечә күндүр
Бокса салыб мејлини,
Әлчәкләрдән
Чыхармыр һеч әлини.

— Ата, ата!
Хәбәрин вар хәбәрдән?
Бизим Јашар
Ше'р јазыр сәһәрдән.
Хәстә кими
Нә чај ичир, нә јејир...
— Оху көрүм, нә дејир?
— «Хәзәр, Хәзәр,
Мәним доғма дәнизим!
Суларыны
Чох севирәм, әзизим!»

— Ата, ата!
Јашар сөкүб сааты...
Ата, ата!
Көрүрсән бу харраты?!

Сәнәт сечир,
Көмәк един Јашара,
Бир иш тапсын,
Јохса галар авара!

МӘН ДӘ! МӘН ДӘ!

— Биз кедирик
Сәһәр кәндә!
— Мән дә! Мән дә!
— Јох, кетмирик
Даһа кәндә!
— Мән дә! Мән дә!

— Јенә нә вар,
Башламысан?!
Көзләрини
Јашламысан?
Биздән бир сөз
Ешидәндә,
Зарыјырсан:
«Мән дә! Мән дә!»

— Ағача чыхаг!
— Мән дә! Мән дә!
— Армуду јығаг!
— Мән дә! Мән дә!
— Армуд кал имиш!
— Мән дә! Мән дә!

КӘЛ БАРЫШАҒ

Нијә мәнән гачырсан,
Балача Мәстан?
Неч ағыллы пишик дә
Күсәрми достдан?
Бығларыны чәкмәрәм,
Ағрыдар јери.
Кәл, Мәстаным, барышағ,
Чәкилмә керн.

ҮЧ АЛЧА

Јырғалана-јырғалана
Кәлир Хејир.
Долдурбдур чибләрини,
Алча јејир.
— Мән дә, мән дә ојнајырам!
— Кәл ојнајағ!
— Јох, гојмајағ!
— Ал, сән дә је!
Көтүр, көтүр!
Бах, бу сәнин
Бу да сәнин!

— Гызышдырын тез ојуну;
Хејир гачсын, тутағ ону.
Хејир гачыр,
Шалварыны чәкә-чәкә.
Хејир гачыр,
Алчалары төкә-төкә.
— Вај, алчалар дағылды!!!
Чыр алчалар
Бирчә-бирчә јығылды.
— Ојнамырам,
Ојнамырам,
Инди дә гој мән тутум,
Сиз гачын!
Һамы гачыр, говур Хејир,
Даш илишир ајағына;
Үзүстә јерә дәјир.
Ушағлар тез
Галдырырлар ону јердән.
Алчалары дағылыбдыр,
Дизинә ган сағылыбдыр.
Шалварыны чәкә-чәкә,
Көз јашыны төкә-төкә
Хејир
Дејир:
— Ојнамырам,
Ганатдыныз гылчамы!
Ојнамырам,
Ојнамырам,
Верин мәним алчамы!
Тез верин!!!

«СӨЗЛӨР»

КӨК

Азэр лэки
Бағбан тэки
сулады.
Балача көк
Деди: төк,
Тө-өк, төк!
Ичди, кефи олду көк.
Балача көк жекэлди.
Шишди, шишди, көкөлди.

ЖАЗЫГ-ЖАЗЫГ

Күлшэн бахыр
Жазыг-жазыг:
— Ким елэжиб дәфтэринми
чызыг-чызыг?
Жазыг-жазыг!..

БУЛАДЫ

Елхан кирди палчыга,
Үст-башыны булады;
Топлан көрүб утанды,
Гүжүргуну булады.

ТУТ

— Будагы тут!
Будагы тут!..
Будаг гачды,
Төкүлдү тут.

ЭЛДЭН ДҮШДҮ

Элчэк дүшдү элдэн,
Илишди кола.
Эл ахтарды ону,
Лап дүшдү элдэн.
Көрдү јол үстүндә,
Кичик кол үстүндә,
Көтүрдү, кејди.
Бахды сага, сола,
Тез дүшдү јола.

ЛЭЧӘК

Никар гара сачына
ләчәк бағлады.
О балача олса да,
Гәшәнк бағлады.
Евдән баға кәләндә
Бирдән ләчәк сүрүшдү,
Бир гызылкүл колунун
үстүнә дүшдү.
Илишди ләчәк,
Тиканлар ондан
Япышды бәрк-бәрк.
Кичик Никар күлә-күлә
Белә деди гызылкүлә:
— Гызылкүлүм, вер ләчәји,
ләчәјими вер!
Ахы, сәнин вар ләчәјин,
ләчәјими вер!
Ләчәкләрин гыпгырмызы
Кәл инчитмә кичик гызы.

КӨЗ — КӨЗЛҮК

Көзләр бирдән јорулду,
Елә бил ки, кор олду.
Думан кәлди көзләрә,
Пәрдә чәкди үзләрә.
Килдир-килдир јаш ахды,
Бәрк ахды, јаваш ахды.
— Буна биз нечә дөздүк?
— Көмәјә кәлди көзлүк.

ДҮЈМӘЛӘДИ

Гызылкүлүм гөнчәләди,
дүјмәләди.
Көј палтары ачылмышды,
дүјмәләди.

ӘЛ — ӘЛЧӘК

Әл үшүдү сојугдан,
Деди: палтарым ханы? —
Ахтардылар һәр јаны.
Бире шалвар кәтирди,
Әл туллады бир јана.
Бире көстәрди пенчәк,
Әл һирсли бахды она.
Кәлди чораб, шәрф, папаг,
Әлин ачығы тутду:
— Өзүн де, һардан тапаг?!
Әл јаманча дејинди,
Әлчәји јердә көрчәк,
Тез көтүрүб кејинди.

АЛМА

— Сәнә алыммы
Базардан алма?
— Бағчамызда вар,
Базардан алма!

ГУЛАГ — ГУЛАГЛЫГ

Гулаг деди:
— Көзүн көзлүјү вар,
Әлин әлчәји вар,
Бәс гулағын нәји вар?
— Гулағын да гулаглығы.
— Сәһв еләдин, дејәсэн?!
— Јох, јох!
Гулаг ас мәнә.
Данышым сәнә.
Телефон гулагла тапышды.
Онун кирдә гулаглығы
Тез гулаға јапышды:
— Алло, алло!
Чығырырды гулаглыг.
— Таныдынмы мәни?
— Таныдым!
Сәһбәт гуртарды.
— Алло, алло! Сәнә нә олду?
Гулаглыгдан сәс кәлди:
— Ду, ду, ду, ду, ду...

Бир күй
Ики гулаг үчүн
Гоша гулаглыг тапдылар,
Гулаглар ону тахды.
Бирдөн-бирэ радиодан
Мусиги ахды.
Гулаглар севиндилэр:
— Элин элчэји вар,
Көзүн көзлүү вар,
Гулағын да гулаглығы...

КӨЗЛӘР

— Билирсәнми көз нәдир, —
Бу балача сөз нәдир?
Һә, күлүрсән...
Демәк билирсән, —
Де көрәк!
— Адам көзү,
Һејван көзү,
Гуш көзү.
Бахмаг үчүн,
Көрмәк үчүн
Дүзәлдибләр бу сөзү.
— Сонра бәс?

— Билмирәм.
— Сәһәрин дә көзү вар,
Күнәшлә бир ачылар.
Көзлүләрә көстәрәр
Һәр шеји.
Булағын да,
Гујунун да көзү вар, —
Тутулса, о гурујар,
Тамам кәсиләр сују,
Олар кор гују.
Јәгин ки, сән
Көрмүсән
Тәккөзлү, икикөзлү,
Чохкөзлү пәнчәрәләр.
Бу көзләрдән көрүнәр
Бизим дағлар, дәрәләр.
Шкафын да,
Столун да,
Мәнзилин дә көзү вар.
Кимин белә сөзү вар?

ДИЗ — ДИЗЛИК

— Үшүжүрүк,
Утанырыг
Икимиз — ики диз.
— Бир иш вармы
Бурда бизлик?
— Тез кејдириң
Бизэ дизлик!

ИКИ ТОП

Биринчи топ

Командирин әмри кәлди,
Атылды топ.
Јер титрәди, көј титрәди:
— Курр, курр!!!

Икинчи топ

Тор үстүндән атылды топ,
Тутулду топ.
— Нә дурмусан, нә дурмусан?!
Вурр, вурр!!!

САЧ — САЧАГ

Гыврым сачыны
Дарады Нәркиз.
Өз сачы кими
Гарады Нәркиз.

Сорушдум ондан
«Сачаг» сөзүнү.
Балача Нәркиз
Дөјдү көзүнү.

Нәнә шалыны
Верди Нәркизә:
— Сачағы бурда
Кәл кестәр бизә.

Сача охшады
Шалын сачағы.
Белә өјрәтди
Нәнә ушағы.

ГУШГОВАН

Башында вар
Папағы —
Ири газан
Гапағы.
Әјиндә
Көһнә пенчәк.
Әлиндә
Лыргыг әлчәк.
Гарғалары,
Сәрчәләри
Горхудар.
Дәстәләри,
Тәкчәләри
Горхудар.
Сәһәр-ахшам
Ојагдыр
Гушгован.
Чох да ки
Тәкајагдыр
Гушгован.

ДУШДУ

Илхыја чанавар кәлдн;
Атлар һүркүшдү,
Гачагач дүшдү.

* * *

Јуванын јанында илан көрүндү;
Оғрун-оғрун сүрүндү,
Гушлара учауч дүшдү.

* * *

Гоншулулда
Тәзә бир ев тикдиләр;
Көһнәсини сөкдүләр,
Көчәкөч дүшдү.

ЈУН — ОЈУН-ГОЈУН

Гырхылмышды
бир гојун.
Јығылмышды
күнчә јун.
Бағышладым
јуна — «О»,
Ојнамаға дурду о;
Дөнүб олду
јун-ојун,
Ојнады, һеј ојнады,
«Г» жапышды ојундан
Тез олду ојун-гојун.
Гојун јенә
Мәләмәјә башлады.

ЕЛЧАН

Ешидин, билин,
Чан, ајчан, ајчан!
Бу күн беш алыб,
Беш алыб Елчан.

Бүтүн һәјәтә
О һарај салыб;
Икичә дәрсдән
Бу күн беш алыб.
Ана дилиндән — 3,
Һесабдан — 2;
Вармы «5» алан
Һеч Елчан тәки?!

КЕЧИМ

Кечим, ај кечим,
Сүд вер —
бир ичим,
бир гуртум,
бир удум.
Вер ичим!

СИЧАН БАЛАСЫ

— Нијә белә балачасан,
ај сичан?
— Горхудан.
— Кимдән горхурсан белә?
— Пишикдән.
— Онда нијә чыхырсан
дешикдән?
Сичан бахды пишијә,
Гачыб кирди дешијә.

ИКИ ОВЧУ

Ова кетди ики горхаг
Бири Чах-чух, бири Чах-чах.
Түфәнкләри долдурдулар,
Көл гырағында дурдулар.
Чахмағы чәкди Чах-чах,
Түфәнк атылды: пах-пах.
Чах-чух дүшдү горхуја,
Өзүнү атды суја;
Чыхды, батды, чыхды, батды,
Чапалады, әл-гол атды:
шап-шуп,
шап-шуп.
Чах-чах кәлди тап-туп,
тап-туп.
— Әлини вер, тутум сәни,
Чах-чух, Чах-чух!
Чаваб кәлди:
блух...

ТАПМАЧАЛАР

Гәрибәдир, гәрибәдир:
Неч белә дә фабрик олар?
Нә дивары, нә дамы вар,
Нә машины, адамы вар;
Балачадыр, бапбалача... —
Јохдур гапы, јохдур бача.
Јејир тез-тез тут јарпағы,
Сеvir ипәк сарымағы!

(Ипәкгурду)

Нечә фили
Хортумуна ала биләр.
Мүркүләсә —
Көјдән јерә сала биләр.
Ағыллыдыр,
Көмәк едир
Бәнналара.
Боју чатыр
Уча-уча биналара.
Чох ишләкдир
Филләр тәки,
Јүкләјирсән
Билмир чәки;
Галдырыр тез.
Филдән бөјүк
Пәһләвандыр;
Нә инсандыр,
Нә һејвандыр!

(Галдырычы кран)

* * *

Үзәр суда,
Батар суда,
Кәзәр суда,
Јатар суда.
Ганадлары,
Голлары вар.
Хәрчләнмәјән
Пуллары вар.

(Балыг)

* * *

Кәлди гојун сүрүсү
Көј үзүнү бүрүсүн.

(Булуллар)

* * *

Бу гуша бах, гапгара,
Сәси дүшүб бағлара;
Бирчә сөзү варр, варр!
Үеј данышыр: гарр, гарр.

(Гарра)

* * *

Уча-уча евләрә
Пилләкәнсиз чыхырам,
Күнәши дамчы-дамчы

46

Салхымлара јығырам;
Рәнкләјирәм: ағ, гара,
Верирәм ушаглара.

(Үзүм)

* * *

Ев бојда бир чырчырама
Кәлиб гонду бизим дама,
Үстүндә јел дәјирманы,
Бәлкә дә әл дәјирманы.

Чырылдады,
Курулдады:
Вер-та, вер-та,
Вер-та, вер-та.

Ушаглар ад гојду она:
Бирн деди: чырчырама,
Икинчиси: куркурама,
Үчүнчүсү нә деди бәс?

(Вертолјот)

* * *

Көрәнләр билир:
Көтүрдүјүм јүк
Үәмишә олур
Өзүмдән бөјүк.

47

Торпагда дәрин
Јувам вар — сәрин.
Өзүм чалышган,
Адым?...

(Гарышга)

* * *

Кәзә-кәзә
Чыхдым дүзә:
Дырым-дырым.
Торпаг олду
Шырым-шырым,
Шырым-шырым.
Котан чәкдим,
Тохум әкдим.
Һамы билир
Ишләјирәм,
Дәмир атам,
Кишнәјирәм:
Так, тор,
Так, тор.
Де, адым нәдир?

(Трактор)

* * *

Көрән дејәр чансызам,
Мән гансоран гансызам;

48

Көлмәчәләр мәскәним,
Тапын: һансы ыыз-ыызам?

(Ағчаганад)

* * *

— Көјдән јерә буз јағыр;
— Көрүн нечә дүз јағыр, —
Дары бојда,
Фындыг бојда,
Гоз бојда.
— Көрмәмишәм
Гарпыз бојда.
— Көрмәмишәм
Тоз бојда.

(Долу)

* * *

Јашыл тағым вар,
Ал отағым вар;
Боз палтарымда
Көј гуршағым вар.

(Гарпыз)

* * *

Дејин, нә вахт
Әријир гар,
Баш галдырыр
Јашыл отлар?

(Јазда)

49

Дејин, нэ вахт
Исти олур,
Анбарлара
Тахыл долур?

(Јајда)

Дејин, нэ вахт
Бағлар солур,
Јарпағлары
Јеллэр јолур?

(Пајызда)

Дејин, нэ вахт
Сулар донур,
Јерэ ағ-ағ
Гушлар гонур?

(Гышда)

— Көјдән ендим ағаппаг,
Олдум ағ шал, ағ папаг.
Мејвэлери дүшүртдүм,
Ағачлары үшүтдүм.
Дағлардан јумаландым,
Күлөкдө комаландым.

59

Күн вурду бирдән-бирә,
Әријиб кечдим јерә.
— Сөһбәтини бурда кәс!
— Јахшы, адым нәдир бәс?

(Гар)

Дәниздә бир ев көрдүм,
Үстүндә вар дам, бача,
Јеријир јаваш-јаваш,
Тапмачадыр, тапмача.

(Пароход)

Балачајам, сарыјам,
Демәјин ки, дарыјам;
Сизә чөрәк олурам,
Зәмиләрин барыјам.

(Бугда)

Балача бир гушам мән,
Будаға гонмушам мән.
Һәр тәрәфә гар јағыб,
Сојугдан донмушам мән.
Јем кәзирәм, чик-чирик,
Көрмәсин мәстан пишик.

(Сәрчә)

51

Хортуму вар, фил дејил,
Өмрү неч бир ил дејил.
Ганадлары зэрифдир,
Рэнки дә чил-чил дејил;
Севдији күл-чичэкдир,
Пешәси ишләмәкдир.
Она гонаг кәлсәниз,
Билин. еви пәтәкдир.

(Ары)

* * *

Дағларда гар әриди,
Ајаг тутуб јериди,
Дәрә көрүб чығырды,
Дәниз көрүб кириди.

(Чај)

* * *

Көјдән кәлә-кәлә,
Дүшүр килә-килә.
Тапын ады нәдир?
Кәрәк һамы билә.

(Јағыш)

* * *

Нә башы вар, нә көзү,
Көрүнмүр неч вахт өзү;
Ашыр дағдан, дәрәдән,

52

Кечир чајдан, бәрәдән,
Говур, тутур, күләшир,
Јыхыр, сөкүр вурһәшир.
Јатыр һәрдән о сакит,
Ојананда чалыр фит,
Дуруб гачыр, тәләсир,
Ағач әсир, о әсир.

(Күләк)

* * *

Көрүн, ким талар:
Ики ағзы вар
Башда ағзы кен,
Ајағында — дар.
Ичәр, дојмаз,
Башгасыны дојдуар.

(Гыф)

* * *

Евин бучағы, —
Ана гучағы;
Гучагда јатды,
Тез боја чатды.

(Бешик вә көрпә)

53

Бағладым,
ачдым,
Көгүрдүм
гачдым.

(Гыфыл, ачар)

* * *

О — мәнәм,
Мән — сәнәм.
Сән кимсэн?
— О! Мән! Сән!

(Күзүдә)

* * *

Тохудум, һөрдүм,
Бүрүндүм, јатдым.
Јуху да көрдүм,
Бир күн өзүмү
Өзүм ојатдым.

(Ипәкгурду)

* * *

Бағлы мешәни
Өзүм ачарам;
Пәһләванлары
Јыхыб гачарам.

(Балта)

Бағлара
Кәмәр тахар,
Ахшам, сәһәр
Лал ахар.

(Арх)

* * *

Бир күнчә чәкилиб
Торуну һөрдү,
Учан овуну көрдү.
Ону тутду,
Дәјирманда үјүтдү.

(Һөрүмчәк вә ми чәк)

* * *

Гоша көлүн саһилләри
ағачлыгдыр,
Һәр икиси каһ јумулу,
каһ ачыгдыр.
Һәр икиси көјә бахыр,
јерә бахыр.
Гоша көлдән бә'зән гоша
булаг ахыр.

(Ики көз)

ЖАНЫЛТМАЧЛАР

Башлајаг жанылтмачы,
Чох сөзү экиз бачы.

ГАРҒА ВӘ ГЫРҒЫ

Гарға гырды гарғыны,
Гырғы көрдү гарғаны,
Гырғы тутду гарғыдан,
Гарға гачды гырғыдан:
Говду гырғы,
Сынды гарғы,
Учду гарға:
Гарр, гарр.

ЧҮЧҮЛӘР

Чүчүләри чүчәләрә
Тапшырдылар чүчүләр.
Чүчүләри бирчә-бирчә
Ашырдылар чүчәләр.

КЕЧИЛӘР

Кечиләр көчүрдүләр,
Күчәдән кечирдиләр.
Күчүк гачды күчәжә,
Кечиләрин кичији
Кечи деди күчүжә,
Һамы күлдү кечијә.

ТҮЛКҮНҮН КҮРКҮ

Түлкүнүн күркү
сөкүлдү,
Күркүнүн түкү
төкүлдү.

АЛАБАШ

Алабашын башы ала,
Гашы гара.
Гарабашын гашы ала
Башы гара.

АҒАЧДЭЛЭН

Ағачдәлән ағачы дәлди
Ағача кәләндән.
Дәләнин дә ачыгы кәлди
Ағачдәләндән.

ГАЗ ВӘ ГЫЗ

Гыз газы газа тутду
Газы гыз үтдү.

КОСА

Кедирди кар коса,
кор коса.
Долашды кор коса
кол-коса.
Далашды кор коса,
кар коса.

КҮКҮ

Күкү једим ики бүкү,
Једим ики бүкү күкү.

ЈЕМИШЛӘР

Јемишләри јемишдиләр,
Јејә-јејә демишдиләр:
Јејилмишди јетишмәмүш јемишләр,
Јетишмишди јејилмәмүш јемишләр.

* * *

ҢЕСАБЛА, ТАП

$$1+3=4$$

Бир сәрчә гонду
Сәһәр ејвана,
Јашар кәтириб
Дән төкдү она.
Үчү дә кәлди,

Елэди чик-чик:
Бизэ дэ дэн вер,
Биз дэ кэлмишик.
Тапын, ушаглар,
Нечэ сэрчэжэ
Дэн верди Јашар?

$$3-1=2$$

Үч дәфтэрдэн бирини
Бағышладым Күлшэнэ,
Нечэси галды мэнэ?

$$5-1-1=3$$

Јашар беш алма алды,
Бирини јолда салды,
Бирини мэнэ верди,
Нечэси она галды?

$$3 \times 2 = 6$$

Үч јолдашыг:
Јашар, Елшэн,
Бир дэ мэн.
Бағчамызы
Сулајырдыг
Сөһөрдөн.

Һэрэнин дә
Икичэ күл
Ләки вар,
Суламышыг чичәкләри
Нә ки вар.
Нечэ ләкдир
Бағчамызын
Күлләри?
Һесаблајын,
Ишә салын
Әлләри.

$$1+2+3=6$$

Бир икијә гарышды,
Үч күсмүшдү, — барышды,
Јығышдылар бир јерә,
Һамысына кәлди күч,
Нә бир олду,
Нә ики,
Нә дә үч!
Тап көрүм!

$$4 : 2 = 2$$

Дөрд армудум вар иди,
Бачым деди: кәл бөләк.
Дөрдү бөлдүм икијә;
Сән һесабла, биз биләк.

«ЈАЗ ДӘФТӘРИ»НДӘН

БУЛАГ

Донмушду булаг,
Јатмышды булаг.
Елә билирдим
Батмышды булаг, —
 чыхмырды сәси.
Күн доғду бирдән,
Нәфәс алды јер.
Ојанды булаг,
Она гулаг вер —
 Кәлир нәғмәси:
«Мәнә гыш деди:
— Көзләрини јум!
Мән јумдум, дондум.
Мәнә јаз деди:
— Көзләрини ач!
Тез ол, тез ол, гач!
Гачырам, инди,
Әријиб јухум —
Дум-дум, дум-дум, дум».

БАҢАР

Кәлди баһар,
Күлдү баһар.
Күн чыханда
Ағлады гар.
Күлләр ачды,
Әтир сачды.
Һәр тәрәфдә
Севинч вар.

СӘМӘНИ

Сәмәни,
Ај сәмәни! —
Евимизә
Кәтирмисән
Көј чәмәни
Пај, сәмәни.

«ЈАЈ ДЭФТЭРИ»НДЭН

КЭПЭНЭК

Уч, кэпэнэк,
Уч, кэпэнэк!
Көрсэ экэр
Сэрчэ јејэр,
Уч!

Јохдур дэни,
Кэзир сэни,
Уч, кэпэнэк,
Күл үстэ гон,
Чичэјэ дөн,
О көрмэсин,
Уч!

СЭРЧЭЧИК

Јувадан чыхыб
Бала сэрчэчик,
Бахды этрафа,
Елэди чик-чик.

Севиндијиндэн
Ичини чэкди,
Нэји көрдүсө,
Деди гэшэнкди.

Кан сага ашды,
Кан сола ашды,
Күнэшэ бахды,
Көзү гамашды.

Башыны эјди,
Көрөндө јери
Горхду гушчуғаз,
Чэкилди кери:

— Анам да кэлмир,
Кедиб бајагдан,
Су кэтирэчэк
Мэнэ булагдан.

Дөзэ билмэди,
Дарыхды јаман,
Сэрчэчик јенө
Чыхды јувадан.

Ганадларына
Тохунду күлөк,
Елэ бил деди:
— Тез ол, уч көрөк!

Үрәкләнди гуш,
Һаваја галхды,
Һәсрәтлә дөнүб
Јуваја бахды.

Өз нәғмәсини
Охуду: чик-чик!
Су ахтармаға
Кетди сәрчәчик.

ШЕҢ

Күн чыханда
Көзләрини ачар, јумар,
Бизә бахар хумар-хумар,
Көј отларын үстүндә шеҢ
Мунчуг-мунчуг, дүзүм-дүзүм.
Күн шаханда
Горхуб гачар, гачар, гачар
Булудларын
Гучағына учар, учар:
Бахыб дејәр:
— eh, eh!

«ПАЈЫЗ ДӘФТӘРИ»НДӘН

ҮШҮДҮМ

Үшүдүм, ај үшүдүм,
Үшүдүм.
Ағачдан нар дүшүрдүм,
Дүшүрдүм.
Бири бабамын,
Бири нәнәмин,
Бири анамын,
Бири атамын.
Ағачда нар гызарар,
Гызарар.
Чохлуча шар гызарар,
Гызарар.
Бу шар Вүгарын,
Бу шар Никарын,
Бу шар Ајазын,
Бу да — Күлјазын.
— Галмады сәнә!
— Јығарам јенә!
Ағачда нар һәлә вар,
Будаглардан салланар,
— Үшүдүм, гачаг!
Күн чыхсын, јығаг!
— Үшүдүм, ај үшүдүм.

«ГЫШ ДЭФТЭРИ»НДЭН

Баба јол кедир,
Гар чыхыб дизэ.
Тэзэ илдэ о
Тэлэсир бизэ.

КИМДИР О?

Кимдир о гоча —
Элиндэ эса,
Јыхылыр, дурур;
Кедир хараса?

Эјиндэ күркү,
Далында торба.
Нара јолланыр
Бу гарда баба?

Буз бағлајыбдыр
Саггалы, бығы.
Гыпгырмызыдыр
Бурну, јанағы.

Торбасына о
Долдуруб совгат:
Алма, портағал,
Пахлава, набат,
Шәкәрчәрәји,
Қишмиш, шоколад;

ГАР ЈАҒЫР

— Гарр, гарр!
Јағыр гар.
Һај салыб
Гарғалар:
— Гағғ, гағғ!
Көјләрин
Рәнки ар. —
Ағарыр
Дәрә, дағ,
Гар! Гар!
Даға јағ,
Јерә јағ,
Јар! Јағ!
Јер үзү
Олсун ар!

«БАЛАЧА КҮНАЖЫН
КИТАБЫ»НДАН

БИР КҮН БИР ГЫЗ
КЭЛДИ БИЗЭ

Бир күн адсыз,
Көрпә бир гыз
Атасынын гучағында,
Ана сүдү додағында
Кэлди бизэ.
Бабасына,
Нәнәсинә
Гонаг галды.
Истәжәндә жемәјини,
Исладанда бәләјини
Утанмады,
Һарај салды...

Јахшы бир ад
Тапдыг она —
Кэлди хоша.
Өтдү ајлар,
Јарым или
Чатды баша.

Елә бил ки,
Бизә чохдан танышды о.
Гымылданды, гырылданды, —
Сөз өјрәнди, данышды о.

Ајаг ачды,
Диварлардан тутуб кәзди,
Һеч бир кәсдән
Бу гыз көмәк истәмәзди.

Гошулурду лајласына
Севмәчөләр, тапмачалар,
Билмәчөләр,
Јапмачалар...

О дејәни, данышаны
Мән јазмышам —
Ики јашы оланачан.
Бир дөфтөрим,
Бир китабым доланачан.

Гулаг асын,
Јаздығымдан,
Көрдүјүмдән дејим сизә.
Бир нәнәнин,
Бир бабанын севинчини
Сиз көтүрүн өзүнүзә...

НЭНЭНИН, БАБАНЫН СЕВМЭЧЭЛЭРИ

Күнэши Аја гатдым,
Мэн бир нэгмэ жаратдым.
Бу нэгмэ Күнајымдыр,
Көрнэ торагајымдыр.

Ајды бу, —
Күнајды бу;
Нэнэсинэ најды бу,
Бабасына најды бу! —
Ајды бу, —
Күнајды бу!

А гызы, гызы,
А мызы, мызы,
Қим ағладыбдыр
Бу гызымызы, —
Күнајымызы?

Күн чыхды,
күндүз олду,
Дүзэнләр дүмдүз олду.
Ојанды Күнај балам,
Бир севинчим јүз олду;
Ај балам, —
Күнај балам!

Ај чыхды,
ахшам олду,
Көј үзү шам-шам олду.
Күнај бешијә кирди,
Бешији бағчам олду;
Ај балам, —
Күнај балам!

ҺӘР ШЕЈ! ҺӘР ШЕЈ!

Сорушду нэнэси Күнајдан:
— Базардан нэнә
Нә алсын сәнә?
— Һәр шеј! Һәр шеј!

Сорушду атасы Күнајдан:
— Мәнсиз бурда сән
Нә елә-ми-сән?
— Һәр шеј! Һәр шеј!

Сорушду анасы Күнајдан:
— Нә дејим сәнә
Күнәшдән, Ајдан
— Һәр шеј! Һәр шеј!

Сорушду бабасы Күнајдан:
— А дэчэл гызым,
Сэнэ нэ јазым?
— Һәр шеј! Һәр шеј!

АЈ-ЈАЈ-ЈАЈ!

Қитабыны чырды Күнај,
Сонра деди:
— Ај-јай-јай!
Хөрәјини төкдү јерә,
Чығырды о бирдән-бирә:
— Ај-јай-јай!
Палтарына дағытды чај,
Салды һарај:
— Ај-јай-јай!
— Қим еләди буну, Күнај?
— Дудай, Дудай!
Ај-јай-јай!

ТАНАША-КАСЫС вә ја КАРАНДАШ-КАҒЫЗ

Шәкил чәкир Күнај —
Рәссам олуб бу гыз;
Јазыр, чызыр, позур,
Галмыр гәләм, кағыз.
Бир дә көрдүн кәлир,
Кәлир аша-аша;
Сыныб карандашы
Дејир:
— Вер танаша!
Касыс да вер, баба,
Касыс да вер, касыс!
Шәкил чәкир Күнај,
Рәссам олуб бу гыз.

АХТАРМЫШДЫМ...

Бир күн сәфәрә чыхдым,
Күнај үчүн дарыхдым.
Гајыданда өпүшдүк,
Гучаглады о мәни:
— Һара кетмишдин, баба?
Ахтармышдым мән сәни.

ЛАЈЛА

Сөзә бахмыр кәлинчик,
Һамы җатыб, о җатмыр,
Күнаҗын лаҗласындан
Ғызылкүлә о батмыр.
Тәзәдән деҗир Күнаҗ
Кәлинчиҗинә лаҗлаҗ:
— Лаҗлаҗ де-дим җа-та-сан,
Ғызылкүлә ба-та-сан,
Ғы-зыл кү-лүн и-чин-дә
Ши-рин ју-ху, та-па-сан!
Лаҗ-лаҗ-лаҗ!

КӨЛДӘН ҮЧ АЛМА ДҮШДҮ

Нәнә нағыл данышды;
Нағыл сизә танышдыр:
Бир кечинин
Үч чәпишин,
Чанаварын нағылы.
Дәчәлләрин,
Ғочағларын,
Лап балача
Ушағларын нағылы.

Нә җахшы ки,
Җахшы олду
Бу нағылын ахыры:
Шәнкүлүм дә,
Шүнкүлүм дә,
Мәнкүлүм дә
галды сар.

Дедиләр ки,
Күнаҗ җатсын,
Күнаҗ дурсун,
Кәлсин бизә
Дөрдүмүз дә
оҗнаҗаҗ.

Нағыл битди.
Чәпишләр дә
Ғачыб кетди.
Көҗдән

Үч алма дүшдү.

Нәнә деди:

— Күнаҗ тез ол,
бөлүшдүр!

Күнаҗ деди:

— Бири нәнәмин,
— Бири бабамын,
Бири дадаҗын,
Бири Дудаҗын.
— Бәс Шәнкүлүм?
— Бири дә Шәнкүлүмүн.
— Бәс Шүнкүлүм?

— Бири дә Шүнкүлүмүн.
— Бәс Мәнкүлүм?
— Бири дә Мәнкүлүмүн...

КУНАЈ ЈАТЫР

Ахшам олду,
Күнај кирди јатағына.
Гызылкүлүн
Әтри долду отағына.

Гаранлыға
Сәпәләнди ағ улдузлар,
Јухусуна
Шәкәр гатды јухусузлар.

Күләк әсди,
Лајла деди јатаңлара,
Көј јухунун
Әтәјиндән тутанлара.

Јатмыр Күнај,
Јуху кетмир көзләринә;
Лајла дејир өз-өзүнә,
Гулаг асын сөзләринә;

— Лајлај дедим,
Јатасан, ја-та-сан!
Гызылкүлә
Батасан, ба-та-сан!
Күнај јатмыр,
Јуху батмыр һеч ағлына,
Гулаг асыр
Өз-өзүнүн нағылына:
— Мәнәм, ачын!
Мән кәлмишәм,
Ағзымда от
Кәтирмишәм,
Дөшүмдә сүд
Кәтирмишәм...
Јох, ач-ма-рығ!
Сән дејилсән
Анамыз!..
Күнај јатмыр,
Көзләринә кәлмир јуху.
Данышыр о, өз-өзүнә
Дејир: оху!
— Пырр еләмир,
Гушлар учмур;
Јатыб гушлар.
Итләр һүрмүр,
Һеч нә көрмүр;
Јатыб итләр.
Атлар гачмыр,
Кишнәмир һеч;

Ятыб атлар.
Нәнә јатыб,
Баба јатыб,
Елшән јатыб,
Нәркиз јатыб,
һава јатыб.
Дәниз јатыб,
Һумај јатыб,
Һамы јатыб,
Күнај јатыб.
Јох, јох, јата билмир Күнај;
Чағырыр ки, кәлсин нәнә,
Лајлај десин нәвәсинә.

КҮНАЈЫН ШЕ'РЛӘРИНДӘН

Ура!
Нәнә кәлди
Бура!

Күн чыханда дејир:
— Сабаһын хејир!
Ај чыханда дејир:
— Ахшамын хејир!

САЛЈУТ!

Тез-тез көј курулдајыр,
Чахыр тез-тез шимшәкләр,
Көјләрин чәмәниндә
Ачыр әлван чичәкләр.
Ејвана гачыр Күнај,
Гышгырыр, салыр һарај:
— Бахын ора!
Ура! У-ра!
Салјут! Салјут!

ЛЕНИН БАБА

Күнај бајагдан бахыр,
Бахыр тәзә китаба;
Шәкил көстәриб дејир:
— Ленин! Ленин баба!

Бахыр телевизора,
Көстәрир ушаглары,
Балача әлләрдәки
Гырмызы бајраглары:
— Ленин! Ленин баба!

Ленә бәзәниб Бакы,
Кәзир шәһәри бајрам,
Көрдүҗү көзәллиҗә
Күнај да олуб һејран.

Көстәрир мејдандакы
Бөҗүк, уча һејкәли —
Ирәлидә сағ әли.
Чығырыб дејир Күнај:
— Ленин! Ленин баба!

КӨМӘКЧИЛӘР

БАЛТА

Дәјир ағача
Балта:
Тапп! Тапп! Тапп!
Әјир ағачы
Балта:
Та-аа-рапп!

МИШАР

Тапдым
Уста Јашары.
Алды әлә
Мишары.
Әмр еләди
Јүз дишә.
Дишләр
Башлады ишә.

Ағачдан
Кәпәк ахды.
Елә бил
Ипәк ахды.
Мишар
Көрдү ишини,
Сонра силди
Дишини.
Ағач
Дөндү тахтаја,
Җығылды
Таја-таја.

РӘНДӘ

Тахтаја бах:
Кәлә-көтүр.
Тез рәндәни
Әлә көтүр;
Тахта күсмәсин,
Тумарла ону,
Һамарла ону —
Ағарсын үзү,
Гуртарсын сөзү!

КӘЛБӘТИН

Нә чәтиндир,
Нә чәтиндир,
Нә чәтин!..
Мисмар чыхмыр,
Бәрк јапышыб
Тахтадан.
Һарда галды,
Нијә кәлмир
Кәлбәтин?!

ЧӘКИЧ

Дајанмады динч
Дәмирбаш чәкич.
Ағыр башыны
Мисмара вурду:
Тук, тук, тук!
Дәмир мисмары
Дивара вурду:
Тук, тук, тук!
Дајан, дәмирбаш!
Кәнара чәкил,
Асылсын шәкил!

МӘНКӘНӘ

Араланды
Габаг чәнә,
Дал чәнә.
Аҗырды тез
Бош ағзыны
Мәнкәнә.
Тутуб сыхды,
Сыхды, сых-ды
Дәмири.
Инди ону
Чәкич дөҗүр,
Жиҗә сүртүр,
Кәмирир.

ПОЕМАЛАР
НАҒЫПЛАР

БАҲАР, АДЛАР, УШАГЛАР

БАҲАР КЭЛДИ

Женә Баһар кэлди, —
Этирли, нәғмәли Баһар!
Јувасына гајытды
Көчәри гушлар!
Чичәк чичәји чағырды
Дағлара, дүзләрә,
Жүлләрин әтри долду
Нәғмәләрә, сөзләрә.
Бүтүн мәнзәрәләр дәјишди,
Әлван өртүјә бүрүндү
Дағлар.
Ағачларда пычылдашды
Јарпағлар.
Селләр, чајлар чошду,
Дәрәләрдән аха-аха
Нәғмәләр гошду.
Нүмајишә чыхды тәбиәт:

Халлы кәпәнәкләр,
Ганадлы чичәкләр,
Ишсиз дарыхан
Гарышгалар,
Арылар.
Ағлар,
гаралар,
сарылар,
Буйнузлу, буйнузсуз
бөчәкләр,
Ганадлы, ганадсыз,
Адлы, адсыз,
чүчүләр,
Хизәкли, хизәксиз
үзүчүләр,
сүрүчүләр.
Пәрванәләр,
нәләр,
нәләр...
Баһарын нәфәсини,
Сәссиз сәсини
ешитдиләр,
Евчикләриндән,
Јувачыгларындан
чыхдылар,
Баһарын
көрүшүнә кетдиләр.
Ушаглар да кетдиләр
Баһарын көрүшүнә,

Инсанларын
сөzlәри илә,
Инсанларын
нәгмәләрини
кәтирдиләр
өzlәри илә.
Сусду нәгмәли гушлар
Чүнки
ушаглар охујурдулар:
Баһар үчүн!
Гушлар үчүн!
Ојанмыш
тәбиәт үчүн.

КӨРҮШ

Нәгмәсини
ешитдикчә
ушагларын,
Севинчиндән
Көzlәри долду
Баһарын:
— Јахын кәлин,
ај ушаглар!
Таныш олаг!
Адынызы дејин мәнә.
Гызлар
Габаға дүшдүләр,

Баһарла көрүшдүлөр,
Адларыны дедилэр:
— Севил,
— Гумру,
— Алмаз,
— Күлөр.

Јахын кәлди
Балача бир гызчыгаз:
— Баһар хала,
Баһар хала,
Адым јохдур,
Гојма гызын
Адсыз гала!
Баһар динмәди,
күлдү.

Башга бир гыз салды ишә
ширин дилини:
Баһара узатды
топпуш әлини:
— Мәнә дә ад вер,
Баһар ады.
Баһар бу гызлара
Өз адыны бағышлады.

Үчүнчү гыз
Көзләрини дөјә-дөјә
Сорушду бирдән:

— Бәс мән?
Бәс мән?
Ахы, мән дә
Баһар олмаг истәјирәм.
— Јахшы, сән дә
Күлбаһар ол!

Гыз севинди:
— Ән јахшы ад мәнимкидир
Күлбаһар!
Кимин белә ады вар?!

— Бәс сән нијә
динмирсән,
гызым,
Адыны демирсән мәнә?
Даныш көрүм,
Нә олуб сәнә?

Көзләрини
Јерә дикмишди
Гыврымсачлы
гызчыгаз,
Дејәсән
Утанырды бир аз.

— Адын вармы?
Башыны тәрпәтди,
Үзүнә төкүлдү гара телләри.

— Варса, де!
— Гызжетәр!

Баһарын гашлары чатылды,
Дәјди она бу сөз
Силләдән бетәр;
Деди:
— Дәјиширәм адыны,
Евдә дејесән кәрәк.
Бу күндән олурсан
Гызчичәк.

КҮЛШӘН

Башга бир гыз
Чәкилмишди кәнара,
Бахырды јазыг-јазыг
Баһара;
Бирдән бирә ағлады,
Јаман ағлады. —
Баһар јанына кәлди,
Диндирди,
гучаглады:
— Де, нијә ағлајырсан?
Де кәрәк!
Бәлкә адын јохдур?
Де, сәнә дә ад верәк!
— Адым вар!

— Онда, де!
— Адымы дејәндә
Күлүрләр мәнә,
Утанырам!
— Утанма, де!
— Самовар!..
Күлүшдү һамы, —
адлы, адсыз ушағлар.
Даһа бәрк,
һөнкүр-һөнкүр
Ағлады Самовар.
— Ағлама, гызым,
Ағлама сән; —
Атан да,
анан да
севинәчәк
тәзә адыны
онлара десән:
— Күлшән!
Хошуна кәлирми?
Гызын гара кәзләри
Күлдү шән-шән.
Гоша лалә гонду
Јанағларына.
Балача Күлшән
Гачыб кетди
севинә-севинә,
Тәзә адыны апарды
евләринә.

Сән дә, мән дә
Севинәрдик
Олсајдыг
Онун јеринә...
Баһар ад пајлады
Балача адсызлара —
Көзәл, көјчәк
 гызлара.
Бири Күлјаз олду,
О бири Күлзар.
Бири Күлназ олду,
О бири Күлнар.
Күлтәкин
Күлгыз,
Инчикүл,
Чичәк...
— Бәс о бири?
— Бәс бу бири?
— Ај гыз кири!
— Бәс мән?
— Бәс о?
Чохалды «бәсләр»,
Бир-биринә гарышды
 сәсләр.
Нә етсин Баһар?
Гуртармышды билдији
 күллү, чичәкли адлар.

БАҢАР АД АХТАРЫР

Баһар кетди
Ад ахтармаға.
Кәзди кәнд-кәнд,
Шәһәр-шәһәр,
Кәзди ахшам-ахшам.
Сәһәр-сәһәр.
Баһарын иши
Јаман ағырды,
Күнәши
Көмәјинә чағырды.
Күнәш чыхды
 дағ далындан
 вугарла,
Саламлашды
 Баһарла,
Әһвалыны сорушду:
— Сөјлә нә вар,
Көзәл Баһар?
— Күнәш бачы,
Күнәш бачы.
Көмәк елә!
— Дарыхырсан,
Нә вар белә?
— Јолум дүшүб
Узаглара.
Ад кәзирәм
Ушаглара.

Күнәш бачы,
Тут әлимдән
Бәләдчим ол
сән!
— Гој көндәрим көмәјә
гыз шәфәгләри,
Таныјырлар һәр јери.
Тапшыр бәрк-бәрк;
Ахшамачан гајытсынлар,
Мән галмајым тәк.
Гызылсачлы,
Алјанаглы
шәфәгләр,
Алакөзлү,
Күлдодаглы
шәфәгләр
Көј үзүндән
јаваш-јаваш ендиләр,
Күлүшдүләр,
данышдылар,
диндиләр.
— Салам, Күнәш гызлары!
— Хош көрдүк, Баһар хала!
— Кедәк, гызлар,
чәмәнләрә,
мешәләрә,
дағларал
Бир јердә ад ахтарат
Балача ушағларал

Онлар
Јола дүшдүләр,
Сәһәрлә көрүшдүләр.
Күнәшин, Јерин
Ән көзәл гызы Сәһәрлә!
Шәфәгләрин арасындан
Баһар бахырды
Гызаран үфүгләрә.
Гулаг асырды
Алышан шәфәгләрә:
— Баһар хала,
Сәһәрә бах,
ачылыр.
Телләриндән
һәр јана нур
сачылыр.
Бах, бөчәкләр,
кәпәнәкләр
ојанды,
Һәр күл, чичәк
өз рәнкинә
бојанды.
Баһар севди Сәһәри,
Шәфәгләрә гошулуб
Кәзди чох јери;
Ишыглы,
Јарашыглы

Адлар тапды,
Севинди:
Шэфэг, Сәһәр, Нурбәниз,
Ајдын, Күндүз, Күндәниз...

ШӘЛАЛӘ

Чичәкләр
Јада дүшдү,
Баһар дарыхды,
Шэфәгләри кәтүрүб
сәфәрә чыхды...

Дағ кечди,
Дәрә кечди,
Көзүнүн габағындан
Нечә мәнзәрә кечди;
Кәзди, кәзди, јорулду.
Дағлардан ахыб кәлән
Шәләләјә вурулду.
Кечә-күндүз ахыб кедир,

сују кур,
Шәләлә һеј нәғмәсини
охујур
Сылдырымлы дағдан дүшүр
горхусуз,
Чох дәчәлдир, јатмыр, галыр
јухусуз.
Лајла дејир мешәләрә,
дағлара,

Тәләсир о, су апарыр бағлара.
Шәләләјә гулаг асырды
Баһар,
Әлван шэфәгләр
Ојнашырдылар,
Гајнашырдылар.
Бирдән
Дәчәллијә башладылар,
Атылдылар
Шәләләнин гојнуна,
Гарышдылар сулара;
Каһ ашағы ахдылар,
Каһ да нәрдиван гуруб
Башјухары галхдылар.
— Ај дәчәлләр

Чыхын тез,
Даһа бәсдир,
Чимдиниз!

Шэфәгләр ешитмәди
Баһары,
Чүнки шыр-шыр охујурду
Шәләләнин сулары.

НӘРКИЗ

Баһар јерә
Күл-чичәк сәпирди
Нәғмәләр дејә-дејә.

Шэфәгләр дә кәлдиләр
Көмәжә.
Ағ чичәкләрин ортасында
Сары көзчүкләр дүздү
шәфәгләр.

Һәр чичәжә
Күнәшини рәнкини
Сүздү шәфәгләр. —
Баһар нәгмәсини охујурду
— Хош көрдүк үзүнү,
Әтирли Нәркиз,
Чичәкләр ичиндә
Хәтирли Нәркиз.
Сәнсиз дарыхмышды
Бу јер, бу сулар;
Сәнсиз көрүрдүләр
Јамап јухулар.
Хош кәлдин бу јерә,
Чичәк Нәркизим!
Мәнним көзәл гызым,
Көјчәк Нәркизим...
Баһар
Данышырды Нәркизлә:
— Дарыхма!
Бачын Бәнөвшәни,
Лаләни көзлә!
Мән дә кедим
Лдынызы апарым,
Әтришини апарым

Сизин кими
Чичәк гызлара,
Сизин кими
Көјчәк гызлара.

АРАЗ

Шәфәгләр, Баһар
Тәләсәрәк
Јола чыхдылар.
Аз кетдиләр,
Үз кетдиләр,
Дәрә, тәпә
Дүз кетдиләр.
Сакит ахан бир чајын
Саһилинә кәлдиләр,
Отуруб динчәлдиләр.
Балача бир чобан,
Түтәк чалырды,
Охујурду учадан:
— Аразым, чајым,
Сәсим, һарајым.
Оху, нәгмәни
Аләмә јайым.
Аразым, сујум,
Бајрамым, тојум,
Төкүл синәмә,
Мин севинч дујум.

Аразым, селим,
Кәмәрли белим,
Оху, нәгмәни
Ешидим, билим.

Һәзин-Һәзин
Ахырды Араз,
Баһара, шәфәгләрә
Бахырды Араз.

ЛЕЈЛА

Гаш гаралырды,
Күнәш јер үзүндән
Телләрини јығырды.
Чох кечмәди, ана
Гыз шәфәгләри дә
Көјә чағырды.
— Сабаһ көрүшәрик,
Баһар хала!
Шәфәгләр учуб кетдиләр,
Бахмадылар дала!
Баһар галды төк.
Гаранлыг чөкдү,
Јаваш-Јаваш
Әсмәјә башлады күләк.
Кечә
Дүшдү сәссизчә.

Көзәл бир гыз
гараја
бүрүндү,
Өрпәјиндә
улдузлар
көрүндү,
Гара телләр
төкүлдү
дизинә,
Сәрин јелләр
тохунду
үзүнә.
Хәбәр тутду,
Чыхды Ај
севинчәк.
Дөврәсиндә
гызылдан
күл, чичәк.
Динчәл, деди,
кечәнин
лајласы,
Шәргин көзәл
Лејласы,
Лејласы.

УЛДУЗЛУ АДЛАР

Баһар
Үшүжүрдү аяздан.
Көз вурдугча она
Улдузлар,
Дүшүрдү жадына
Ондап ад истәјән
Балача гызлар.
Көрүшәндә дејәчәкди:
— Сизә ад кәтирмишәм.
Улдузлу, Ајлы:
Зәһрә, Ајкүн, Үлкәр.
Бәјәнмәсәниз әкәр,
Дејим бир-бир,
Сечин сиз:
Ајнур, Улдуз, Ајбәниз...
Хәјалында
Тапдыгы адлар
Сәһрә јахын
Јухуја кетди Баһар.
Јатды ширин-ширин
Гучағында
Әтирли чичәкләрин.
Сөнәндә
Дан улдузу — Үлкәр
Баһарын јанына гајытлы
Шәфәгләр.

Үз-көзүндән өпдүләр
Ојатдылар Баһары јухудан.

СЕВИНИРДИ БАҢАР...

Сүрүсүнү саһилә
Кәтирди чобан;
Баһары көрән кими
Салам јетирди она
Елдән, обадан.
Баһар хатырлады
Кечә сајрышан
Мин-мин улдузу.
Бу вахтачан
Она раст кәлмәмишди
Балача чобанын
Үзүндә көрдүјү Севинч,
Додагларындакы Күлүш,
Гәлбиндәки Арзу.
Севинирди Баһар;
Ушаглара тапмышды
Јени-јени
Фәрәһли адлар.

КӨРПЭЛЭР

КӨРПЭ ОТ

Торпағы јалаја-јалаја,
Өпә-өпә
Јер үзүнә чыхды
Биринчи көрпә!
Рәнки јашылды
Көрпә отун, —
Сарыја чалырды.
Гаранлыглар
Ону сыхмышды.
Севинирди көрпә от:
Ишыглыға,
Кенишлијә чыхмышды!
Көрпә от
Саға бахды,
Сола бахды,
Гурумуш кола бахды.
Дарыхды, әснәди,
Јухусу кәлди;

Ҷанына
Тәклијин
Горхусу кәлди:
Көрәсән көрпә от
Нә едәчәкди?
— Ахы о тәкди...
Сәсләди көрпә от
Бачыларыны,
Гардашларыны.
Көрәндә онларын
Торпагдан чыхан
Башларыны —
Севинди көрпә от,
Онларла бир јердә севинди;
Охуду нәғмәсини,
Тә'рифләди
Көрпә отларын
Јер үзүнә кәлмәсини.
Бирдән
Су истәди.
Отлардан бири
Деди:
— Јандым дири-дири,
Су вер мәнә,
Су вер, бачы!
Отлар һамысы
Она гошулду,
Ағладылар ачы-ачы!
— Бизә дә су,

Бизэ дэ су!
Биринчи көрпө
Чэтинэ дүшдү,
Фикрэ кетди,
Бүзүшдү,
Билмэди нэ етсин,
Нара кетсин?

КӨРПӨ СУ

Бу вахт
Көј үзүндө
Гара булуд көрүндү.
Отларын үстүндө
Күлөк сүрүндү,
Жагыш жагды:
Дамчы-дамчы,
Килэ-килэ,
Көрпө-көрпө
Сулар ахды,
Төкүлдүлөр билэ-билэ
Көј отларын үстүнө.
Жуундулар,
Чимишдилэр
 Көрпө отлар.
Елэ бил ки,
Душ алтында
Чиммишдилэр
 Көрпө отлар.

Жагыш кэсди,
Улдузлар сәпэлэнди көјө.
Күлөк
Лајла демәјө тәләсди:
— Јатын,
Көрпө отлар, јатын,
Тез бој атын
Көрпө отлар,
Тез бој атын!

КӨРПӨ ГУШ

Сәһәр
Чик-чик сәсләринә
Ојанды көрпөләр.
Үшүјә-үшүјә
Сорушдулар:
— Кимдир бизи ојалан?
Бојланырды
Ағачдакы јувадан
Үч сәрчә баласы.
Чүчү-мүчү јејирдиләр,
Һәрдән
Чик-чик дејирдиләр.
Бирдән
Нәсә јерә дүшдү,
Тапп еләди.

Сәс кәсилди јувада;
Сәрчә баласы
Отларын үстүндә бүзүшдү.
Ағрыса да ајаглары,
Тутулса да
Онун сәрчә гулаглары,
Сәсини һеч чыхартмады
Горхудан.
Гушчуғаз
Јаваш-јаваш өзүнә кәлди,
Көзләрини ачды бир аз,
Көрмәди һеч кәси.
Галхды, дикәлди,
Күчлә чыхды сәси:
— Чик, чик!
Чик, чик!
Анасыны чағырырды
Сәрчәчик.

КҮН ЧЫХДЫ

Күн чыхды,
Дүшдү јарпаглара.
Һеч кәс көрмәди:
Нечә, нә вахт
Төкүлмүшдү торпаглара
Күнәшин көрпәләри.
Гызыл-гызыл шәфәгләр

Кәтирдиләр
Өзләрилә сәһәри,
Гыздырдылар һәр јери.
Кәсди отларын
Үшүмәси,
Јаддан чыхды
Сәрчә баласынын
Јерә дүшмәси.

ГУЗУ

Сәһәрин бу чағында
Көрпәләрини јанына
Бир гузу кәлди,
Анасынын сүдү додагында,
Кәлди гача-гача,
Мәләјәрәк:
— Мә-ә! Мә-ә!
Дојмамышам,
Сүд верин мә-нә!
Гузу отлары көрдү,
Хошуна кәлди.
Әјилди, ијләди,
Көрпә от
Бурнуна дәјәндә
Гузунун
Гыдығы тутду,
Јемәји унутду.

О баша гачды,
Бу баша гачды,
Отларла
Зарафата башлады.

ЧЭПИШ

Елэ бу вахт
Чэпиш кэлди,
Атыла-атыла,
Мэлэјэрэк.
Отларын
Этри дэјди бурнуна,
Гузуну сәсләди,
Она «кәл, кәл» еләди.
Деди:
— Бурда от вар.
Јемәк олар!
Анам дејир дадлыдыр,
Кәл, јејәк...
Көрпә отлар
Титрәдиләр горхудан,
Гысылдылар бир-биринә.
Чэпиш әжиләндә јерә,
Бир көрпә от
Онун бурнуна батды,
Ганатды.
Чэпиш атыла-атыла

О баша гачды,
Бу баша гачды
Ағламаға башлады:
— Мә-ә-ә! Мә-ә-ә!

БУЗОВ

Чэпишин мэләмәсинә
Бузов кәлди јүјүрәрәк,
Тез сорушду,
бөјүрәрәк:
— Нијә белә
Мәләјирсән, ај чэпиш?!
Нә олуб сәнә?
— Мә-ә! Мә-ә!
— Чох мэләмә, дел
— От јемәк истәдим,
Бурнума батды,
Бах, көр нечә ганатды?!
Чэпишин дүјмә бурну
Аз галды бузовун
Көзүнә кирә.
Бузов чәкилди кери,
Тәпикләди јери:
— Дајан-дајан, ај чэпиш.
Отлары јејим.
Дадыны, ләззәтинни
Сәнә дә дејим!

Бузов
Башыны јерә әјди;
Ағзы отлар арасында
Јумшаг бир шејә дәјди,
Әти үрпәшди;
Доғрусу
Бир аз горхду.
Јердә нәсә төрпәшди,
Сәс чыхартды:
— Чик, чик!
Чик, чик!..
Гузу да,
Чәпиш дә,
Бузов да
Гушчуғазы
Араја алды:
Бузов бөјүрдү,
Һарај салды.
Ана сәрчә
Ешитмишди
Баласынын сәсини.
Инди говмаг истәјирди
Көрпәсинин јанындан
Бузовун дәстәсини. —
Ганадлары
Кәһ гузунун,
Кәһ чәпишин,
Кәһ бузовун
Көзләринә дәјирди,

Ана сәрчә баласына
Һәрдән нәсә дејирди:
— Чик, чик!
Чик, чик!

КҮЧҮК

Бирдән бу мәһләјә
Бир күчүк кәлди,
Ләһләјә-ләһләјә.
Дили арзында әсирди.
Күчүк
Сөз демәјә тәләсирди:
— Һав, Һав, —
Гачын бурдан!
Орда нә вар?!
Гојун, мән дә бахым, —
Һав, Һав.
Бурахын, бурахын!
Ана сәрчә
Итирмишди өзүнү
Һејванлардан
Чәкмирди һеч көзүнү.
Билмирди нә етсин,
Һара учсун,
Һара, кимин јанына
Кемәјә кетсин?!

УШАГ

Жахынлыгдан
Бир ушағын
Сәси кәлди. —
Адамларын көрпәси кәлди!
Гузу,
Чәпиш,
Бузов
Чәкилдиләр кәнара.
Күчүк
Гүрүгуну булады,
Әжиліб
Јердәки гушчуғазы јалады.
Әлинә көтүрдү ушаг,
Сәрчә баласыны.
Севә-севә охуду:
— Әтчә бала,
Лүтчә бала,
Нијә јерә дүшмүсән?
Әтчә бала,
Лүтчә бала,
Јувадан сүрүшмүсән?!
Ушаг
Ағача чыхды,
Овчундакы көрпәни көстәрди
Гушчуғазын анасына,
Сонра гојду јавашча
Өз исти јувасына.

Күчүк һүрдү,
Бузов бөјүрдү,
Чәпиш мәләди,
Гузу
О баша, бу баша гачды,
Мә, мә еләди.
Көрпә отлар титрәшиди,
Ана сәрчә
Севинчиндән
О тәрәфә, бу тәрәфә учду.

ПИШИҚ ВӘ СӘРЧӘ

(Халг пағылы эсасында)

I

Бәрк ачымышды
Бығлы пишиқ,
Гојмамышды
Јыртыг, дешик,
Ахтармышды
Һәјәт-Һәјәт
Тапмамышды
Бир тикә әт.

II

Кичик сәрчә
Сәһәр тездән,
Көј бағчада
Кәзирди дән.

Хәбәрсизди
Языг чик-чик,
Нә билсин ки,
Бир ач пишик
Ов далынча
Кәлиб бура,
Сала биләр
Ону тора?!

III

Пишик көрдү
Көрпә гушу,
Кетди башдан
Ағлы, нушу.
Фикирләшди:
«Jejәчәјәм,
Мән пишијәм,
Јохса нәјәм?!»
Бығларына
Чәкди тумар,
Бахды гуша
Хумар-хумар.
Јаваш-јаваш
Јатды јерә,
Бирдән дурду,
Дөндү ширә.
Гушчуғазы
Тутду пишик,
Чиккилдәди

Языг чик-чик:
— Мән бу евин
Сәрчәсијәм,
Анамын да
Бирчәсијәм,
Мәни јемә!
— Јејәчәјәм,
Елә демә!
— А хан пишик!
Мәстан пишик!
Тәләсмә кәл,
Дајан, пишик!
Бир сөзүм вар,
Дејәм кәрәк.
— Тез ол, сәни
Јејәм кәрәк!
— А хан пишик,
Мәстан пишик,
Сөзләримә
Инан, пишик!
Сән ағасан,
Вар һөрмәтин;
Ганачағын,
Мә'рифәтин.
Өзүн дүшүн,
Бир де мәнә,
Јарашармы
Бу иш сәнә:
Јумајыбсан

Эл-үзүнү,
Рүсвај етмә
Кәл өзүнү.
Әввәл јујун
Мә'рифәтлә,
Сонра мәни
Је ләззәтлә.

IV

Мәстан пишик
Утанды лап,
Гушчугаза
Инанды лап;
Сәрчәни тез
Гојду јерә...
Гуш јох олду
Бирдән-бирә.
Баш-көзүнә
Дөјдү пишик,
Өз-өзүнү
Сөјдү пишик...
О замандан
Билір һамы
Пишикләрдә
Бу гајдапы:
Әввәл јејәр,
Дојар пишик,
Сонра әл-үз
Јујар пишик.

ГАРҒАНЫН МӘКТӘБИНДӘ

Бир күн јығыб
гушлары,
Аз-чох охумушлары,
Дил өјрәдирди Гарға.

Кәлмишди
Дәрс алмаға
Билдирчинләр,
Сәрчәләр,
Ханымчалар,
Әрчәләр.

Гарға
Дәрсә башлады,
Јаман башлады.
Сәрчәјә
Димдик вурду,
Белә бујурду:
— Гарр, гарр елә,
Гарр елә!

— Чик, чик.
— Јох, гарр елә!
— Ггачик,
Ггачик-чирик!
Чик-чирик!

Гарғанын
Һирси тутду.
Јенә дә вурду димдик,
Итәләди Сәрчәни:
— Говун бу јетимчәни!

Гарғанын мәктәбиндән
Тез говдулар Сәрчәни.
— Көндәрин
Вилдирчини!

Билдирчин кәлди,
Баш әјди;
Димдији јерә дәјди.
— Сән, гарр елә,
Гарр, гарр елә!
Билдирчинин нәғмәси
Јајылды һәр тәрәфә.
Нәғмәсини охуду гуш
Үч дәфә:
— Бып-былыт!
Бып-былыт!
Бып-былыт!

— Јох, олмады;
Сән
Тәзәдән
Гарр, гарр елә!
Ағзыны ач,
Баах, белә!
Баах, белә!
— Бып-былыт!
Бып-бы...
Димдикләди
Билдирчини
Ачыглы Гарға;
Ону да говду
Өз мәктәбиндән...

Чағырды габаға
Тутугушуну:
— Гарр елә, көрүм,
Гарр елә!
Тутугушу
Димдијини шаггылдатды,
Ајағыны таппылдатды,
Јумду, ачды,
Ачды, јумду көзләрини,
Тәкрат етди
Гарғанын сөзләрини:
— Гарр елә көрүм,
Гарр елә!

Бу сөzlәр
Гарғанын кәлди хошуна,
Тәшәккүр еләди
Тутугушуна.
Үз тутду бүлбүлләрә:
— Охумајын бош јерә,
Билірәм ки,
Бир балача сәснннз варр,
Һүнәрнннз варса, дејин
Гарр, гарр!
— Чик-ки-чиви,
Чиви-чик-ки,
Чик-ки-чиви,
Чиви-чик-ки.

Пырр еләјиб
Учду гушлар, —
Балача гушлар.
Көрпәликдән
Нәғмәсини
Бүлбүл кими
охумушлар.

Ики гара Долаша
Далаша-далаша
Кәлди ора,
Дәрс алмаға
Гарғадан.
— Кәлмишик,

Аға,
Гар-ға!
— Хош кәлмишиннз,
Сиз, а бала гарғалар,
Гарр! Гарр!
Кәрәк галмасын,
Дала гарғалар,
Гарр, гарр!

Долашалар күсдүләр:
— Јох, биз гарға дејилик,
Долашајыг, Долаша!
Һеч «сағ ол» да демәдиләр
Гарғаја.
Кетдиләр аша-аша.

Даһа кәлән олмады;
Мәктәбдә
Гарға галды,
Бир дә тутугушлары;
Онларын бир-бириндән
Чох кәлирди хошлары.

ГАРҒА НИЈӘ ГАРР ЕЛӘЈИР?

Гарға бахды
Габарғында дажанмыш
Гушлара —
Сәрчәләрә,
Бүлбүлләрә,
Гарангушлара.
Бахды, бахды,
Күлүмсәди,
Гарылдады,
Өз-өзүнә
Гырылдады:
— Мән һара,
Бунлар һара?
Гушлара бах,
Гушлара!
Һамы ачыб ағзыны
Она бахырды.
Гушларын көзләриндән
Һөрмәт,
Мәһәббәт,
Диггәт јағырды.
Гарға кәлди һәвәсә
Башлады дәрсә:
— Дүнән сәһәр,
Дүнән сәһәр
Балыг чөлдә кәзирди,
Әлиндә көј чамадан,

Ичиндә фил баласы.
Чиккилдәди сәрчәләр
Јавашдан:
— Вај! Вај!
Јалан данышыр,
Јалан, јалан!
Биз билирик,
Чик-чирик!
Гарға дејирди:
— Дүнән ахшам,
Дүнән ахшам
Түлкү шири јејирди.
Мәни көрчәк
Горхду түлкү,
Учуб гонду будаға.
Башлады чыгырмаға:
— Га, га, га!
Бүлбүлләр дилләндиләр:
— Нә данышыр гағамыз,
Бизим гоча гарғамыз?!
Бүтүн гушлар күлүшдү,
Ағачдан төкүлүшдү.
Гарға да гонду јерә.
Көзләри кирдәләнди,
бәрәлди:
— Гарр, гарр!
Јахын кәлин, јахын,
Јарамазлар!
Мәнә јахшы бахын,

Гарр, гарр!
Говарам сизи,
Агылсыз гушлар!
Сахламарам
Мәктәбдә һеч бириһиз.
Сиз күлүрсүнүз,
Амма мән
Данышырам сизә
Тарихдән:
— Түлкү ширин башыны
кәмирди,
Учуб гонду будаға;
Јалварды мәнә: — Га, га!
Апар мәни узаға!
Дүшдү һај-күј;
Гушлардан бири
Чығырды:
— Тез јумсун ағзыны
Јаланчы аға!..
Сәсини кәсди гарға.
Тутугушу әкилди,
Галан гушлар
Төкүлдү
Гарғанын үстүнә:
Димдиклә һа димдиклә!
Чимдиклә һа чимдиклә!
Гарға истәди гача,
Гарға истәди уча.
Бачармады;

Чығырдыгча «гарр, гарр!»
Јаланчыны
Дөјдүләр о ки вар!
О замандан
Тәк кәзир
Јаланчы гарға;
Ады чыхыб јадыннан,
Бу сәс галыб
адыннан:
Гарр! Гарр!

ҮЧ ГАРДАШ,
БИР БАЧЫ

ҮСТӘКӘЛ

Бу оғланын
Чох гәрибә ады вар:
Үстәкәл!
Нәји көрсә,
Кими көрсә,
Әл еләјир,
Дејир: кәл!
Суал верир,
Мисал верир
Ушаглара
Үстәкәл.
Сај кәтирир,
Пај кәтирир
Гочаглара
Үстәкәл.
Ким мисалы
Дүз етсә һәлл —
Досту олур
Үстәкәл.

Үстәкәл чобан олду;
Сүрүсүнү
Дағ дөшүнә апарды.
Гузулары
Көј чәмәндә отарды.
Чох кечмәди,
Дағылышды гузулар:
Нечәси саға гачды,
Нечәси даға гачды,
Нечәси сола кетди,
Нечәси јола кетди.
Үстәкәлин
Гузулара
Ачығы тутду.
Чағырды, —
Кәлмәдиләр,
Бағырды, —
Кәлмәдиләр.
Кәмәриндән
Чыхарды тез түтәјини,
Чалды «Чобан бајаты»сы.
Бир јерә јығышды
Гузулар:
Үчү сағдан кәлди,
Беши дағдан кәлди.
Дөрдү солдан,
Бир јолдан
гајытды.
Сајды бир-бир

Гузулары үстәкәл.
Биз дә сајаг кәл!..
Үстәкәл —
Бағбан олду.
Ағачсыз торпаға,
Јарпагсыз будаға
Јазығы кәлди.
Јувалар дүзәлтди
торпагда
Ағачлар үчүн;
Ишләди нечә күн,
Нечә ај, нечә ил.
Ағачлар дүзүлдү
Чәркә-чәркә
Сыра-сыра.
Дәчәл гузулар кимн
Гачмадылар
Ора-бура.
Инди кәлин,
Бағбанын
Сајаг ағачларыны,
Үстә кәләк,
Топлајаг
Үстәкәлин варыны:
Бу үч,
Бу дөрд,
Бу да беш...
Үстәкәлин бағына
Гонаг кәлин

јајда сиз!
Көрүн нечә ағач вар
Чашмајын һа...
сајда сиз!

ЧЫХЫЧЫ

Башында гыјгачы вар,
Әлиндә сајгачы вар.
Јанындадыр хурчуну,
Кәлиб алсын борчуну.
Он алмадан чыхар беш, —
галар беш.
Он дөрд нардан чыхар он, —
галар дөрд.
— Ај Чыхычы, ај Чыхычы,
Дәфтәрини бурада өрт.
О, өртмәди дәфтәрини,
Деди: — Кәлсин
Һесаб билән ушаглар,
Онлара суалым вар.
Нәркиз ирәли кәлди.
— Ај Нәркиз,
Хурчунумда
Беш алма вар.
Икисини сәнә версәм —
Нечәси галар?
— Бешдән

Икени чыхсам...
Галар үч! Галар үч!
— Саг ол, Нәркиз,
Алмалары
Вердим сәнә.
Нөвбә чатды Елшәнә.
— Хурчунумда
Он нар галыб;
Пај алмамыш
Сән галмысан,
Күлнар галыб.
Көтүр, көтүр
Үчү сәнин,
Үчү онун.
Тез де, Елшән,
Нар галдымы
Ичиндә бу хурчунун?
Ишә салды бармаглары,
Һесаблады Елшән нары:
— Ондан үчү чыхырам,
галыр једди,
галыр једди.
Једдидән дә үчү кетди,
үчү кетди,
Галды дөрдү.
Хурчундакы дөрд нары
Елшән өзү дә көрдү.

ВУРУЧУ

— Бәс бу чаван
Кимдир белә?
— Вуручудур, Вуручу!
Балтасы вар,
Чәкичи вар,
Гуручудур, гуручу.
О, бир илдә
Үч ев тикир.
Ики илдә,
Үч илдә бәс?
Һесаблајын,
Тапса һәр кәс
Десин мәнә.
Тапмадыныз?
Онда бахын
Бу тәрәфә,
Јахшы бахын:
Үч чохалды ики дәфә.
Үч чохалды үч дәфә...

Зәһмәт чәкир,
Тахыл әкир
Вуручу.
Тарла боју
Салыр ләпир,
Буғда сәпир
Вуручу.

Дэнлэр жердэ
Ятыр, шишир,
Вахт кэлэндэ
Јери дешир.
Баш галдырыр,
Көј от олур,
Тез күлләнир,
Сүнбүлләнир.
Инди бир дән
Галхыб жердән
Сүнбүл олуб.
Һәр сүнбүлдә
Јува гуруб
Азы, азы ијирми дән.
Чәтин олар
Һесабламаг
Буну бирдән.
Ахы, јерә
Бир дән дејил.
Он дән дејил,
Јүз-јүз,
Мин-мин
Дән сәпилир.
Һамысы
Бирдән сәпилир:
Тарла-тарла
Тахыл олур.
Комбајнлар
Бичир, дөјүр.

Буғда ахыр,
Ахын олур.
Ај ушаглар,
Тез бөјүјүн,
Тахыл бичин,
Тахыл дөјүн.

БӨЛҮЧҮ

Бығларыны
ешә-ешә
Кәлиб чыхды Бөлүчү.
Вар әлиндә топпузу,
Бир чибиндә бычағы,
Бир чибиндә үлкүчү.
Бығ алтындан
күлүр, күлүр,
Сәһәр-ахшам
кәсир, бөлүр.
Чәтинә дүшән олса,
Бөлкүдән күсән олса,
Кәрәк десин Бөлүчүјә.
— Нә вар, Күлүш?
Нијә белә ачыглысан,
Додағындан гачыб күлүш?
Нијә Севинч
Тәрс-тәрс бахыр
Сәнә сары?

— Көрүрсәнми,
Ај Бөлүчү,
Бу үч нары?
Нәнәм верди икимизә;
Биз билмирик нечә бөләк?
Сән де бизә.
— Бу — Күлүшүн,
Бу — Севинчин.
Бах, буну да...
— Јох, јох, бөлмә!
Үчүнчү нар —
Нәнәмизин!
Кичик гызлар
Гојмадылар Бөлүчүнү
Ишә сала бычагыны,
үлкүчүнү,
О, үчүнчү ширин нары
Бөлә јары.
Сәһәр-ахшам Бөлүчү
Бығларыны ешә-ешә,
Бөлүр бешә
Отузу,
Бөлүр үчә доггузу.
Бөлүнмәјән рәгәм көрсә,
Салыр ишә топпузу.
Бычағы,
Ја үлкүчү.

ДОВШАН, ТҮЛКҮ, ЧАНАВАР

Кол далындан
Гачды Довшан,
Тәрпәнди јовшан...
Чыхды јола,
Бахды сола:
— Кәлән ким ола?
Көрән нә вар,
Өлә-өлә
Түлкү ләлә
Јүјүрүр белә?
— Кәлдим сәнә
Верим хәбәр, —
Шад хәбәр.
Мешәдәјдим
Бу сәһәр.
Чанавар деди ки,
Гонаг кедирәм
Бизим Довшана,
Хәбәр апарын
Бириниз она.
Мән дә
Хәбәр кәтирдим.

А Довшан,
Көзүн ајдын!
Даһа нә дәрдин?!
Әввәл севинди Довшан,
Күлүмсәди көзләри...
Бирдән
Дүшдү горхуја,
Титрәмәјә башлады
Дизләри.
— Түлкү ләлә,
Гојма кәлсин,
Амандыр!
Көрүрсәнми,
Ҳалым нечә јамандыр?!
Чанавар мәни
Чохдан ахтарыр
Мәни... тутмаг...
Мә-ни...
Је-мәк... истәјир.
— Довшан гардаш,
Төкмә ган-јаш,
Сәнә гонаг кәлир
Чанавар;
Јәгин бир сөзү вар,
Демәк истәјир.
Буну да сән
Кәрәк јахшы биләсән,
Түлкү ләлә
неч кәсдән

Горхан дејил,
Балача Довшан дејил!
Көрүрсән ки,
Өлмәмишәм һәлә варам!
Чанаварын габагында
Мән өзүм дә
Чанаварам!
Довшан
Јола бахды
Әсә-әсә:
— Түлкү ләлә,
Гој гачым,
Мән демәрәм,
Сән дә демә
неч кәс!
Гој гачым...
— Нә горхагсан.
Нә ахмагсан,
А Довшан!
Көр сәнә ким
Гонаг кәлир;
Мешәмизин саһиб —
Чанавар аға.
Габагына
Чыхасан кәрәк,
Әлләрини
Сыхасаң кәрәк!
Довшан јенә
Јола бахды,

Кан саға,
Кан сола бахды,
Гачмаг истәди.
Түлкү ләлә
Тутду дилә
Довшаны:
— Ахы сән дә
Бир икидсән!
Нә дејәрләр
Гачыб кетсән?
Һамы сәни
Гојар лаға...
Горхма, Довшан,
Кәлир аға...
Чанавар!
Мөһкәм дајан!
Кә-лир, кә-лир.
Чых габаға!
— Горхурам ахы,
Түлкү ләлә.
Чанавар аға
Кәлә-кәлә
Мәнә бахыр!
Түлкү чыхды ирәли,
Үрәјинин үстүндә
Сағ әли,
Баш әјди:
— Аға чанавар!
Мән Түлкүнүн.

Бу Довшанын
Сәнә чохла
Саламы вар!
— Салам! Са-лам!
Түлкү ләлә,
О достун
Довшан будур?
— Бәли! Бәли!
— Сағ ол, Түлкү,
Дедикләрин доғрудур!
Ај аман,
Нә јаман
Утанчагдыр
Бу Довшан!
Һеч галдырмыр
Башыны.
Түлкү үрәкләнди,
Бир аз ирәли кәлди,
Чанаварын габағында
Чөмбәлди,
Довшаны кәстәрди,
Чанавара көз вурду:
— Сән кәлмәмиш
Дејирди ки, бу Довшан.
Олум ағама гурбан!
Дејирди ки,
О нә десә
Еләрәм:
О гал десә,

Галарам.
О өл деса,
Өлөрәм.
— Сағ ол, Довшан,
Нә гочагсан,
Афәрин!
Индән белә
Дост олуруг,
Көзүм үстә
Вар јерин!
Кәл јахын,
Көрүм сәни,
Көзләринә
Мән бахым!
Үшүјүрдү
Јазыг Довшан
Горхудан.
— Түкү јумшаг
Довшандыр бу.
— Аға,
Гочаг Довшандыр бу!
Ағзы гара
Ҷанавара
Бахдыгча Довшан —
Утанырды
Јол көзләјән
Балаларындан.
— Амма, Довшан,
Өз арамыздыр,

Гулагларын
Узундур чох;
Хошума кәлмир!
Јох, јох,
Ејиб еләмәз!
Һеч кәс билмир,
Көдәлдәрәм!..
Бирдән
Ҷанаварын
Көзләри бәрәлди.
Довшана
Лап јахын кәлди:
— Дајан! Дајан!
Дүнән кечә
Сичаны сән
Көндәрмишдин
Јаныма?
— Шу-шу-шу-шу...
— Сән кирмишдин
Дүнән кечә
Бостаныма?
— Шу-шу-шу-шу...
— Чәкилмә кери!
Јејәчәјәм
Инди сәни
Дири-дири!
— Је, аға, је,
Јемәлидир
Бу Довшан!

Нә десән, де,
Демәлидир
Бу Довшан!
Түлкү ләлә
Доланды
Чанаварын башына,
Бахды, ләззәтлә бахды
Јејилән гардашына.
Гујруғуну булады,
Ағзынын сују ахды,
Додағыны јалады.

БИЛЛУРӘНИН НАҒЫЛЫ

Гочаг гыздыр,
Көјчәк гыздыр
Бизим Биллурә.
Тамам дејил
Алты јашы.
Чох шејләрдән
Чыхыр башы.
Шириндилдир,
Ағыллыдыр,
Сөһбәтлидир,
Нағыллыдыр.
Дүнән сәһәр
Чох гәрибә
Бир иш олуб
Бизим евдә:
Балача Биллурәнин
Әлләри динч дурмајыб,
Әлләри динч дурмајыб,
Гарышдырыб аләми.
Амма өзү дејир ки,
Әлләрини
Һеч бир шејә вурмајыб,

Һеч бир шејә вурмајыб.
Гулаг асын, дејим сизә
Бизим евдә нә олуб?
Мән бир гуту кәтирмишәм,
Биллурәјә вермишәм.
Көј гутудур — мүчрүдүр. ---
Ичиндә чохлу һәрф вар:
Гара-гара,
Ири-ири,
Әл бојдадыр һәр бири.
Мүчрүнүн үстүндә дә
Тәк бу сөзү јазыблар:
«К а с с а»
Һәмән касса
Бирдән-бирә јох олубдур,
Чыхыб кедиб һараса.
Демәсә дә гыз өзү,
Мән билирәм, лап дүзү:
Тәгсиркар Биллурәдир.
Ата ишдә, ана ишдә,
Биллурә отагда тәк,
Дарыхыб бәрк.
Ора бахыб,
Бура бахыб,
Отагдакы шејләри
О тәрәфә-бу тәрәфә
Дашымаға башлајыб.
Бирдән әли динч дурмајыб.
Көтүрүбдүр

Мән алдығым к а с с а н ы
Кассанын үстүндәки
Ики С-дән бирини
Бычаг илә
Гашымаға башлајыб.
Көј гуту бирдән-бирә
Дәјишибдир шәклини
Дөнүб олубдур КАСА. —
Ичиндә һәмән һәрфләр...
Бундан сонра башланыб
Гәрибә ишләр,
Гәрибә сәһвләр.
Һәрфләри бирчә-бирчә
Дүзүб јерә
Биллурә,
Дүзәлдиб «тојуг» сөзү.
Бир аз сонра
Тојуг өзү
Отагда дән
Ахтармаға башлајыб.
Гагылдајыб,
Шагылдајыб
Аз галыб јумуртласын:
Гағана-гағана,
Гағана-гағана!
Тојуг гачыб,
Гыз говуб.
Гыз гачыб,
Тојуг говуб.

Бу вахт күнчдән
Бир сәс кәлиб,
Дејиб:
— Дајан, јасс, јасс!
Сусс, сусс!
Демә һәмән «С» имиш,
Биллурәнин поздуғу,
Кассанын үстүндәки,
Биллурәдән гачан «С».
Тез тојуғун
Кәкилиндән јапышыб,
Шәкилиндән јапышыб.
Бирдән-бирә
Јох олуб надинч тојуг,
Евә долуб
Гар — сојуг,
Биллурәнин әлләри
Чох үшүјүб,
Донуб сојугдан.
Ачыб, төкүб шифонери,
Кәзиб чох јери,
Палтосуну ахтарыб,
Әлчәјини ахтарыб,
Кејмәк үчүн
Гардашынын
Пенчәјини ахтарыб.
Биллурә горхуб јаман;
А-та! — дејиб чығырыб,
А-на! — дејиб чағырыб.

— А-та! А-та!
— А-на! А-на!
Јығышыб һәрфләр
Дүзәллибләр
«Ата» сөзү,
«Ана» сөзү,
Тез гапыдан
Кириб евә
Ата өзү, ана өзү.
Һәр икиси
көрүб јердә --
Биллурәнин
Гаршысында
Ики сөзү.
Гучаглашыб
Ана-бала,
Өпүшүб
Ата-бала.
Дејирләр ки,
Биллурә гыз
Ағлајырмыш
Аз гала.

ГАР ГЫЗ

(Рус халг нағылы)

Көј мешәнни кәнарында
Бир одунчу јашајырды.
Бир өзүјдү, бир гарысы,
Нә оғлу, нә гызы варды.
Дәрд ичиндә кечә, күндүз
Вурурдулар өмрү баша.
Гоча дөзмүр гарысынын
Көзләриндән ахан јаша,
Һеј аһ чәкир, дүшүнүрдү:
— Бир оғлумуз, ја гызымыз
Олса иди әкәр бизим,
Гыш кедәрди, јаз кәләрди.
Бағчасына өмрүмүзүн.

I

Пајыз кечди. Кирди сәрт гыш,
Бирдән дүшдү бәрк сојуглар.
Ики күндә һәр тәрәфи
Ағ јоргана бүрүдү гар.

Үчүнчү күн ара верди,
Гар дајанды, кәсди күләк.
Булулдарын арасындан
Күнөш чыхды үркәк-үркәк.

Бир һәјәтдә үч-дөрд ушаг
Гардан адам дүзәлдирди
Бу нәғмәни охујараг:

Јенә кирди гыш,
Агарды һәр јан;
Чајларын сују
Донду шахтадан.
Кәлин, ушаглар,
Кәтирин хизәк.
Гар үстүндә биз
Сүрүшәк, кәзәк.

Ушаглара һеј дојунча
Пәнчәрәдән бахды гоча.
Ушаглығы, чаванлығы
Дүшдү јада:
«Өмүр кетди, күн көрмәдим
Бу дүнјада».
Бир аһ чәкли,
Еһ, ким билир
Үрәјиндән нәләр кечди.
Долухсунду,
Јанағына сүзүлду јаш

Гарысына деди јаваш:

— Дур чыхаг чөлә,
Отурма белә,
Фикир етмә сән,
Дур, тез дур, кедәк,
Дарыхырам тәк.

— Нә сөзүм вар, — кедәк! — деди:
Гары галын күркү кејди,
Гоча илә чыхды чөлә,
Сонра ону тутду дилә:
— Кәл бостана кедәк, гоча.
Донса да әл-ајагымыз,
Биз дә гардан дүзәлдәрик
Өзүмүзә гәшәнк бир гыз.

Гоча күлдү...

Гарысилә јаваш-јаваш
Бостана үз тутду бирбаш.
Гардан һејкәл дүзәлтдиләр,
Ајаг вә әл дүзәлтдиләр.
Еһтијатла гоча, гары,
Дона-дона бармаглары
Һејкәлә баш гајырдылар,
Гәшәнк көз, гаш гајырдылар,
Дүзәлтдиләр бурун, ағыз.
Ад вердиләр она: Гар гыз.

Гар гыз бирдәк күлүмсәди,
Тәрпәтди тез әл-голуну.

Гочалара деди:

— Салам!

Мән Гар гызам,
Сизин доғма гызынызам,
Кедәк евә!..
Гочаларын рәнки гачды,
Өзләрини итирдиләр.
Бир аз сонра үрәкләниб
Гызы евә кәтирдиләр.

О күндән дә гочаларын
Көзләринә кәлди ишыг.
Бош дахмаја севинч долду.
Гар гыз верди мин јарашыг.
Инди евип һәр ишини
Көрүрдү о, — Гар гыз өзү.
Кәндин чох-чох евләриндә
Дејилерди онун сөзү.
Гар гыз һәр күн су дашыјыр.
Гочалара чај гојурду.
Картоф сојур, јун әјирир,
Ев сүпүрүр, габ јујурду.
Гар гыз илә дост олмушду
Кәндин бүтүн ушаглары,
Гарыкилдән бирчә күн дә
Кәсилмирди ајаглары.

II

Кечди күнләр, кечди ајлар,
Гыш өтүшдү, баһар кәлди.

Гар әриди, дашды чајлар,
Шырыл-шырыл сулар кәлди.
Тез бој атды бизим Гар гыз, —
Гарлы гышдан јадикар гыз.
Вардан, јохдан чыхды гары
Бәзәмәкчүн бу тәк гызы —
Бүтүн кәндин севимлиси,
Бизим көјчәк, гочаг гызы.
Палтарлары ипәкдәнди,
Чәкмәләри — ағ тумачдан.
Бәзәјирди сачларыны
Бағладығы атлаз гајтан.
Ахтарсајдыг Гар гыз кими
Ағыллы гыз тапылмазды,
Јер үзүндә она охшар
Көзәл гызлар јәгин азды...
Нә фајдасы?! О горхурду; —
Гыздырдыгча күнәш јери,
Әритдикчә бузу, гары, —
Титрәјирди кирпичләри,
Ахыдырды көз јашлары.
Гызы гәмли көрән кими
Гары ондан сорушурду:
— Гызым, сыхма үрәјини.
Дәрдин алым, даныш мәнә,
Ким дәјибдир де хәтриннә?!
— Неч кәс, ана! Неч кәс, неч кәс!..
— Бир де көрүм нә олуб бәс?!
Ач сиррини, даныш, де, сән

Нијә белә дәрд чәкирсән?
Динмирди бу суала гыз,
Кедирди мин хәјала гыз.
Гызыл күнәш батан заман,
Булудларда јатан заман
Гар гыз күлүр, севинирди,
Ачылырды гашгабағы,
Унудурду ағламағы.

III

Кечиб кетди көзәл баһар.
Кәлди исти јәј күнләри.
Чох ағачлар бәһәр верди,
Гыздырдыгча күнәш јери.
Анчаг дәрдә батды Гар гыз,
Күнү евдә кечди јалгыз.
Бә'зән сәһәр, күн чыхан тәк
О гачырды тез бостана,
Үз тутурду ал күнәшә
Јалварырды јана-јана:
«Күчлү күнәш,
Күчлү күнәш!
Әритмәсән
Мәни әкәр,
Атам, анам
Чәкмәз кәдәр.
Јалварырам
Сәнә күнәш!

Рәһминн кәлсин
Мәнә күнәш!..»

Галхан кими күнәш көјә,
Тез гачырды Гар гыз евә.

Бир күн галыб комада тәк
Гар гыз чораб тохурду.
Өјрәндијн бир маһныны
Һәзин-Һәзин охурду.

Дарыхырды. Дәрди азмы:
Нә кәлән вар, нә бир кедән...
Достлары да көрүнмүрләр,
Унудублар ону нәдән?

Бир дәстә гыз күлә-күлә
Кәлиб бу вахт Гар гызкилә
Сәсләдиләр:

— Гар гыз! Гар гыз!
Кәл, кедирик мешәјә биз.
Билирсән нә көбәләк вар?!
Дарыхыблар биздән өтрү
Көј ағачлар.

Јығыш, кедәк бизимлә сән,
Кәл ајрылма дәстәмиздән!
— Бу күн јохдур һалым, гызлар!
Гојун евдә галым, гызлар.
Јохса, јохса...

— Биз билмирик «јохса, јохса»!
— Јајлығыны бағла кедәк,
Кәзәк бизим көј мешәни.

Сәбәт көтүр, јығ көбәләк,
Дәстә бағла чичәкләрдән.
Тәк отурма комада сән!

Достларына ширин диллә
Гар гыз чаваб верди белә:
— Гој сојуглар дүшсүн бир аз,
Гонаг кәлсин шахта, ајаз,
Онда кедиб кәзәрик биз,
Сыхылмаз һеч үрәјимиз.

Бу сөзләрә күлдү гызлар —
Дәчәл гызлар:

— Гар гыз, гышын бир јери вар,
Јазын, јајын башга јери,
Бир дә демә о сөзләри.
Гышда һамы тир-тир әсир,
Шахта, сојуг бизи кәсир.
Гырыларыг јај олмаса,
Ондан бизә пај олмаса.

Лалә кими гызармышды
Гар гызын ағ јанаглары.
Пәнчәрәдән бахды гары,
Саламлады гонаглары:
— Хејирдирми, гызлар јенә?
Һара белә кедирсиниз?
— Истәјирик кәзәк бу күн
Гар гыз илә мешәдә биз. —
Разы олмур, дејир јајда,
Истиләрдә кәзмәк олмаз.
— Јох, јох, гызым! Будур гајда:

Кәләндә јаз
Чыхыр һамы дүзә, даға,
Күл јығмаға.
Јаз оймаса галарыг ач,
Суја мөһтач.
Бизи одур доландыран,
Ана гурбан!
Јајда елин гајдасыдыр
Сејрә чыхмаг,
Јахындакы мешәликдә
Мејвә јығмаг.
Ев-ешијим, варым-јохум,
Сән дә кет кәз!
Гызлар, онсуз кәлмәз јухум,
Јухум кәлмәз...

Гар гыз даһа данышмады;
Кәз јашыны силә-силә
Гучаглашды гары илә.
— Јолларыңыз олсун ајдын;
Кедин, гызлар,
Тез гајыдын!

IV

Галын мешә, булудлара
Дәјир ағачлар,
Јашыл көјнәк кејинибдир
Дағлар, јамачлар.
Мешә јолу кедир гызлар

Бә'зән дурараг,
Арабир дә гушлар кими
Чәһ-чәһ вурараг.
Әлләриндә дәстә-дәстә
Әлван күл-чичәк,
Һәр биринин сәбәтиндә
Хејли көбәләк.
Көлкәликдә кедир Гар гыз,
Горхур күнәшдән,
Узаг кәзир, узаг дуруп
Оддан, атәшдән.
Бир аз сонра мешәдәки
кичик бир чајын
Саһилинә топлашырлар
балача гызлар.
Күн батса да, тәләсән јох,
һамы архајын:
Охумаға нә чоһ ширин,
көзәл нәғмә вар.
Гар гыз јенә фикрә кетмиш,
хәјалында гыш,
Ајағыны сојунараг
суја салламыш.
Күнәш батыр, јашыл мешә
сәссиз, сәмирсиз...
Бир гыз дејир: — Ахшам дүшүр,
бәс нејләјәк биз?!
— Тонгал басаг, ишығына
мешә ојансын!

Майны дејек, тонгалымыз
даһа кур јансын!..
Тонгал јаныр,
Аловланыр.
Јазыг-јазыг бахыр Гар гыз,
дуруб кәнарда.
Ојнамағы арзулары
шахтада, гарда.
Надинч гызлар атылдыгча
јанан очагдан.
Билмир һара гачыб кетсин,
јазыг бајагдан.
— Горхма, Гар гыз, горхма туллан
сән дә тонгалы!..
— Көрүн нечә дәјишилди
Гар гызын һалы!..
Достларынын сөзлериндән
тутулду Гар гыз...
Үрәкләнди, од үстүндән
атылды Гар гыз.
Тонгал ону гучағына
алыб кизләди.
Бир аз јана чәкиләрәк
һамы көзләди.
Сонра кичик бир ағ булуд
галхдыгча галхды,
Бизим гызлар һејрәт едиб
далынча бахды.
Бухар олду бәли, Гар гыз

учду көјләрә...
Бир гыш күнү гар олачаг,
Гоначаг јерә.

Ахшам дүшүб, бүтүн кәндә
Јаныр ишыглар,
Гочаларын үрәјиндә
Бөјүк интизар.
Көрүндүкчә дахмачыгдан
Мешә јоллары,
«Гар гыз» дејиб, јол көзләјир
Гочајла гары.

БИП-БИП

БИП-БИП КИМДИР?

Нардан кәлир бу сәс, дејин,
Гача-гача, уча-уча,
Тәләсәрәк јејин-јејин?
Јорулмур һеч, дејир бизә:
Бип, бип, бип, бип, бип, бип...

Танышдырмы бу сәс сизә? —
Кимдир, нәдир сәһәр, ахшам
Динчәлмәдән, јорулмадан
Һеј охујур:
Бип, бип, бип, бип, бип, бип...

Бәлкә гушдур, Шанапипик,
Алабәзәк, узундимдик. —
Башына да тахыб дараг,
Кол үстүндә охујараг
Саламлајыр бизи белә:
Бип, бип, бип, бип, бип, бип...

Јүз-јүз, мин-мин автомобил
Күчәләрдә гача-гача,
Адамларын арасындан
Өзүнә јол ача-ача
Горхусундан һарај салыр,
Һәм охујур, һәм дә чалыр:
Бип, бип, бип, бип, бип, бип...

Бәлкә Хәзәр дәнизиндә
Далгалары јара-јара
Јахынлашан кәмиләрдир,
Хәбәр верир адамлара
Ғазахыстан чөлләриндән
Бакыја чох тахыл кәлиб,
Бип, бип, бип, бип, бип, бип...

Бәлкә дә о паровоздур,
Јола дүшүр ағыр-ағыр,
Фышылдајыр: јүкүм чохдур,
Салыр бирдән чығыр-бағыр.
Чархлар гачыр сәс салараг:
Тараг-так-так, тараг-так-так.
Паровоз да һәвәсләниб
Бәрк фит чалыр:
Бип, бип, бип, бип, бип, бип...

Бәлкә... бәлкә сәһәр-сәһәр
Москванын саатыдыр
Һәр тәрәфә верир хәбәр:

— Инди саат дүз алтыдыр,
Бип, бип, бип, бип, бип...

Бизим Бип-Бип нэ гуш дежил,
Нэ кэми, нэ автомобил;
Гушлар ондан јаваш учур.
Бип-Бип гонмур ағачлара,
Дајанмыр неч, бирбаш учур...
Саат јатыр, Бип-Бип јатмыр.
Нэ паровоз, нэ дэ машын
Јүјүрмәкдэ она чатмыр.
Бип-Бип учур ахшам-сөһәр,
Чатмаз она тәјјарәләр.
Бәс о кимдир?

Бип-Бип нәдир?
Һара учур, һара кедир?..
Һеј данышыр, дејир бизә:
Бип, бип, бип, бип, бип, бип.
Инди кәлин гулаг асын,
Һеч кәс јердән данышмасын,
Бизим Бип-Бип достумуза
верәк сөзү.
Нэ данышыр көрәк өзү?

БИП-БИПИН СӨҢБӘТИ

— Мәним кичик улдузларым,
Огулларым, шән гызларым!

Ајдан, Күндән, улдузлардан
Кәтирмишәм салам сизә;
Таныш олаг: Бип-Бип мәнәм,
Јазын мәни дәстәнизә.
Сорушсалар дејәрсиниз,
Сизә Бип-Бип
Гонаг кәлиб.

Гулаг асын сөһбәтимә:
Милјон-милјон илләрди ки,
Ај кәзирди көјләрдә тәк;
Дарыхырды, јолдашы јох,
Сыхылырды үрәји бәрк,
Дејинирди өз-өзүнә:
— Һеч кәс мәни салмыр јада,
Нижә јолдаш тапылмајыр
Мәндән өтрү бу дүнјада?
Нижә неч кәс сорушмајыр,
«Дәрдин нәдир, сөјлә биләк?»
Ахы, Јерин башына мән
Нә вахтачан доланым тәк?!
Дарыхмајым бәс нә едим?
Јолум чәтин, јолум узаг,
Нә кәлән вар, нә кедән вар,
Һеч кәс олмур мәнә гонаг.
Ај бахырды јер үзүнә,
Тутулуру гашгабағы;
Дејиндикчә өз-өзүнә
Саралырды ал-јанағы.

Доғрусу, лап наһаг јерә
Дәрд чәкирди Ај бу гәдәр,
Ахы, ону һеч бир заман
Унутмајыб јердәкиләр.

АЛЫН КИЧИК ГАРДАШЛАРЫ

Ај булудлар арасында
Горха-горха чыхан заман.
Бизә тәрәф бахан заман
Гоча алим телескопа
Зилләмишди көзләрини;
О көрүрдү ајын нурлу
Дағларыны, дүзләрини.
Ајын узаг јолларыны
Ахтарырды нечә алим. —
Бә'зиләри дүшүнүрдү:
Әввәл Аја учачаг ким?
Бә'зән гочаг ушаглары
Јухусуна кирирди Ај.
Адам кими данышырды,
Онлара әл верирди Ај.
Дејирди ки, учун кәлин,
Гојмасалар, гачын кәлин...
Көј үзүндә галмајанда
Ајын һеч бир нишанәси,
Ушагларын досту шаир
Јазырды «Ај әфсанәси».

Елә бил ки, көј дәниздә
Јелкән ачыб үзүрдү Ај.
Булудларын арасында
Һәрдән Јери сүзүрдү Ај.
Нә фајдасы? О көрмүрдү,
Билмирди ки, јердә нә вар,
Билмирди ки, она гардаш
Көндәрәчәк мәрд адамлар.
Илләр өтдү, вахт јетишди;
Ајағыны үзүб јердән,
Ајын кичик гардашлары
Јола дүшдү СССР-дән.
Далларында бүтүн елләр,
Хош нәғмәли ширин дилләр
Сөјләдиләр: угур олсун!
Дедиләр ки, улдузлардан,
Тез-тез верин бизә хәбәр.

Кечди күнләр, кечди ајлар,
Учмаг вахты чатды мәнә.
Јола дүшдүм, кәлиб чыхдым
Мән улдузлар аләминә.
Һәр тәрәфдән јағыш кими
Үстүмә од јаға-јаға,
Башладым мән Ај тәк Јерин
Әтрафына доланмаға.
Инди һәр күн бурдан сизә
Көндәрирәм тәзә хәбәр,
Мән дејирәм кәлмә-кәлмә,

Баша дүшүр јердәкиләр:
Бип, бип, бип, бип, бип, бип.
Гәрибәдир бурда көјләр, —
Нә булуд вар, нә дә һава:
Һара бахсан улдузлардыр,
Учушурлар бошлугларда
Бир-бирини гова-гова.
Һәлә Күнәш — нур бабамыз
Нә гәдәр дә меһрибандыр!
Улдузларын арасында
О, ән күчлү пәһләвандыр.
Саламлајыр о һәр сәһәр
Достларыны күлә-күлә,
Анчаг онун аловундан
Бурда чох шеј дөнүр күлә.
Ону көрчәк итирмишдим
Мән өзүмү лап аз гала.
Күнәш баба суал верди
Сорушду тез:

— Кимсән, бала?

Де, сән һара, бура һара?
Сәни һардан көндәрибләр
бошлуглара?
Дедим ки, мән
Учуб кәлдим

Бол күнәшли бир өлкәдән.
Чәкичим вар, орағым вар,
Сән баханда јапыр пар-пар.
Мән дә јерин сирдашыјам,

Ајын кичик гардашыјам.
Сәнә салам кәтирмишәм,
Әзиз баба, јер үзүндән.
Мәним бөјүк Вәтәнимдән,
Инсанлардан вә... өзүмдән.
Күнәш баба күлүмсәди,
Мәһәббәтлә мәнә бахды,
Өз гызылы телләриндән
Бојнума бир чәләнк тахды,

Деди ки, сән

Хош кәлмисән

Бу јерләрә Бип-Бип бала! —
Һәлә бунун бојуна бах,
Улдуз олуб лап аз гала!..
Мәни көрчәк севинди Ај,
Тез гызарды јанаглары,
Кәстәрди өз синәсиндә
Кен дүзләри, дик дағлары.

учун АЈА, УЛДУЗЛАРА

Мәним кичик улдузларым,
Оғулларым, шән гызларым.
Мән Күнәшин, улдузларын
Чох сиррини ачмамышам,
Һәлә узаг дүнјалара
Учмамышам,
Сиз бөјүјүн,
Тез бөјүјүн,

Бошлуглары јара-јара
Учун Аја, Венераја,
Јупитерә,
Ја да Марса,
Јоллар ачын улдузлар!
Көј үзүндә нәләр варса,
Сирләрини ачын, дејин!
Сизи мәним нәвәләрим
Аја, Марса кәтирәчәк,
Инди јуху көрәнләри
Арзусуна јетирәчәк!..

Бирдән көздән итди Бип-Бип,
Јенә учуб кетди Бип-Бип,
Узаглардан кәлди сәси;
Белә иди һәр кәлмәси:
Бип, бип, бип, бип, бип, бип.

ГЫЗУЛДУЗ, ЈАШАР ВӘ НУР НӨНӨ

(Нағыл-поема)

Кечәләр биз јатанда
Улдузлар ојаг галыр,
Јухусуз ушаг кими
Онлар да кирпик чалыр.

Бир-бириндән узагда,
Тәк-тәнһа дарыхырлар,
Јердәки улдузлара
Јана-јана бахырлар.

Дост, јолдаш ахтарырлар
Данышмаға, күлмәјә,
Гаранлыг кечәләрдә
Нур олуб төкүлмәјә.

Ај бахыр, килејләвир:
«Күсүб кедәрәм!» дејир,
Тез-тез чағырыр бизи:
«Көзләјирәм мән сизн».

Дејир: «Сизэ эн јахын
Мәнэм. Өзүнүз бахын!»

Һәр кечә, көј үзүндә
Гырпараг көзләрини,
Улдузлар тәсдиг едир
Ајын бу сөзләрини

I

Кечәҗарыдан кечиб,
Јатыр дағлар, тәпәләр;
Јухуја кетмиш дәниз,
Динчин алыр ләпәләр.
Јатыб гушлар, балыглар,
Су үзүндә гајыглар.
Јатыб күлләр, чичәкләр,
Јуху көрүр бөчәкләр.
Һамы јатыб нә вахтдыр,
Тәкчә Јашар ојагдыр.
Будаглары әјәрәк
Пәнчәрәдән бахыр Ај;
Мәһрибан нәнә олуб,
Чалыр Јашара лајлај:

Тез јат, балам,
Галма ојаг.
Һамы јатыб,
Сән дә јат!

Тез бөјү, кәл
Мәнә гонаг;
Јатмыш олсам —
Кәл, ојат!

— Мән кәләрәм, Ај нәнә! —
Нечә учум ора бәс?
Гуш олсајдым учардым,
Булуллардан кечәрдим,
Кәлиб көрәрдим сәни.
Јох, гуш да уча билмәз.
Тәкчә Бип-Бип учарды,
Апарарды мәни дә
Улдузлу ағ кәмидә.
Һардан тапым Бип-Бипи?
Нечә дејим она мән?
О неч разы олармы,
Апарармы көрәсән?

II

Елә бу вахт пәнчәрәјә
дүшдү бир улдуз,
Көз гырпынча дөнүб олду
балача бир гыз.
Көј көзләри күлүрдү һеј,
бахырды шән-шән;
Гырмызы лент салланырды
һөрүкләриндән.

Башында бир чөлөнк варды
чәкнч-ораглы,
Бу гыз кимди: гызылсачлы,
лаләҗанаглы?
Палтарында мин-мин улдуз
јанырды пар-пар,
Белә палтар көрмәмишди
һеч заман Јашар.
— Салам, — деди улдузлу гыз
узадараг әл, —
Јашар, нијә донуб галдын?
Таныш олаг кәл!
Мәним адым Гызулдузду,
Бип-Бипдир атам.
Тез кәлдим ки, көмәјинә
мән өзүм чатам.
— Бизим евә хош кәлмисән,
бәс һаны Бип-Бип?
— Венераја учур инди;
беш ајдыр кедиб.
Мәнә бәрк-бәрк тапшырды ки,
ганад ачанда —
Апарарсан Јашары да
Аја учанда.
Кәлдим сәнә хәбәр верим:
учурам инди,
Амма јолу горхулудур,
јаман чәтиндир.
Учурсанмы?

— Һә учурам!
— Горхмурсанмы?
— Јох, горхмурам!
— Ахы, орда ағзы одлу
Әждаһалар вар.
— Јох, горхмурам! — деди Јашар.
— Атам, амам бәс нә дејәр?
— Дејәр горхма, уч!
— Ахы Аја, күндүз вахты
Од тутур һәр јан,
Кечә адам орда галса,
Донар шахтадан.
Учурсанмы?
— Һә, учурам!..
Гызулдузун севинчиндән
көзләри күлдү,
Үстүндәки улдузлардан
Улдуз төкүлдү.
Әлләрини бир-биринә
вурду үч кәрә,
Дөјәчләди ајағыны
үч дөфә јерә.
Бирчә анда көркәмини
дәјишди Јашар,
Она нечә јарашырмыш
улдузлу палтар!
— Инди учаг, бирбаш Аја,
дајанма учаг!

— Билдим, Јашар, доғрудан да
гочагсан, гочаг.

III

Гызулдузун элиндөн
Јашар жапышды бәрк-бәрк,
Аја тәрәф учдулар,
Учдулар илдырым тәк.
Балача гәһрәманлар
Шимшәк ганад тахдылар,
Улдузлар дүнјасына
Улдуз олуб ахдылар.
Јол узун — улдуз јолу,
Көј үзү улдуз долу.
Ҡамысы хәбәр тутуб
Бир чүт Јер улдузундан
Јерин оғлу Јашардан,
Көзәл Гызулдузундан.
— Бир бах, Јашар, бах ора —
Данышан улдузлара!
Дејирләр: инсан кәлир
Бизи бурда көрмәјә,
Ики гәһрәман кәлир;
Бизә салам вермәјә.
Ешидирсәнми сән дә
Улдузларын сәсини?
Нәғмә охујур онлар.
— Кәл, биз дә чаваб верәк,

Көндәрәк улдузлара
«Бип-Бипин нәғмәсини»

— Учду көјләре
Бизим пејкимиз,
Сөјләди јерә:
— Јол кедирик биз;
Бип, бип, бип, бип!
Көјләр мин рәнкдир,
Бурда улдузлар,
Көр нә гәшәнкдир!
— Ешитдиләр нәғмәни,
Бизә көз вура-вура,
Дејирләр: учун бура!
— Јох, јох, де ки, Ај күсәр,
Тутар бизә ачығы,
Бир дә де ки, ачығы
Јолумуз узаг дүшәр!
Аја учуруг һәлә,
Де кәләрик сизә дә.
Истәсәниз јазарыг
Сизи дәстәмизә дә.
Тез учаг, тәләсәк биз,
Көзләјир Ај нәнәмиз!

Гызулдуз да, Јашар да
Јарыб гаранлыглары,
Јол чәкдиләр ишыгдан,
Учдулар Аја сары.
Кенәлди ишыг јолу,

Ај кет-кедә јекәлди,
Елә бил үфүрдүләр,
О да шишди, көкәлди.
Үзүндәки ләкәләр
Бирдән олду дағ, дәрә.
Һеч кәс, һеч кәс көрмәјиб
Һәлә бу чүр мәнзәрә...
Бу ла Ај!..
Епдиләр јаваш-јаваш.
Ајын гојнуна дүшдү
Ики дост, ики јолдаш.
— Аја һамыдан габаг
Биз кәлдик! — деди Јашар.
— Јох, јох, сән дүз демирсән
Биздән әввәл кәлән вар!
— Ким кәлиб?
— Вымпелимиз!
— Вымпел кимдир?
— Ким дејил о, нишандыр!
Өлкәмизин нишаны.
Тахыб Ајын дөшүнә
СССР нә замандыр.
— Кедәк ахтараг, бахаг!
Јашар дүшдү габаға,
Каһ јериди, каһ учду,
Гонду уча бир даға.
Дурду Аја бахмаға:
— Ај Гызулдуз, бурда бәс
Нијә јохдур ағачлар?

Көзә көрүпмүр һеч кәс.
Нә көј вар, нә булуд вар?
— Тәләсмә, биләчәксән;
Аја чох кәләчәксән.
— Бәс о уча дағ нәдир?
— Дағ дејил, Көј сарајдыр
Саһиби Нур нәнәдир.
Јашајыр сарајда тәк.
— Кедәк, көрүшәк.

IV

Чыхырды Көј сарајдан
Кирдәсифәт бир гары.
Көзләри гонур-гонур,
Үзү, сачы сапсары.
Бахышлары меһрибан,
Бизим нәнәләр кимн,
Палтары парылдајыр —
Күнәшдән Хәзәр кимн.
Көрәндә Јашаркили
Чох севинди Нур нәнә.
Әл еләјиб, чағырды
Гонаглары евинә.
Гызулдузла көрүшдү,
Бип-Бипи јада салды.
Дөнүб Јашара бахды,
Достундан хәбәр алды:
— Бәс бу кимдир, бадамкөз,

Пәләшбурун, кирписач?
— Јашардыр, бизим Јашар,
Достумдур, чох гочагдыр.
Ај јолундан горхмады,
Деди ки, учачагдыр!..

Бахыб күлдү Нур нәнә,
Көзләри гонур нәнә:
— Нијә кеч кәлдиниз бәс?
Көзләјирәм нә вахтдыр,
Сорушмур мәни неч кәс.
Јашар деди:
— Нур нәнә! —
Күсмә биздән, күсмә сән.
Аја һамыдан әввәл
Биз олдуг гонаг кәлән.
Нур нәнә күлүмсәди:
— Јох, јох, сиздән күсмәрәм,
Гочаг ушагларла мән
Достлуғуму кәсмәрәм.
Кәлин, далымча кәлин,
Көј сарајда динчәлин!
Сонра кедәк, бахын бир
Дағлара, дәнизләрә.
Гәрибә кәләчәкдир
Бурда чох шеј сизләрә.
Көмкөј иди Көј сарај,
Дарвазасы—тајбатај.
Пәнчәрәси ачыгды,

Ачыг олур һәмишә;
Нур нәнә дарыханда
Бахыр Јерә, Күнәшә.
— Кәлин, кәлин архајын,
Мәним јанымдасынныз;
Сиз неч нәдән горхмајын...
Пәнчәрә габағында
Јер кәстәрди Нур нәнә:
— Әјләшин, данышын бир
Күнәшдән, Јердән мәнә!
Данышдыгча Гызулдуз
Мүркүләди Нур гары,
Јаваш-јаваш төкүлдү
Үзүнә кур сачлары.
— Ај Нур нәнә, Нур нәнә!
Биз кедирик, дур, нәнә!
Нур нәнә ојанмады.
Јуху көрүрдү.

V

Достлар чыхды сарајдан
Гызаранда дан јери,
Аја төкүлән заман
Күнәшин зәр телләри.
— Онлар кимдир, ора бах,
Гачырлар бизә сары?!
— Бизим достларымыздыр —
Күнәшин ушаглары!

Учуб кәлирләр бура
Сәһәр ачылан тәки.
Ојнајырлар, күлүрләр
Онлар да инсан тәки.
Даныша да билирләр.
Бах, инди көрәчәксән,
Һәлә динмә сән!

Кәлдиләр лап јахына
Күнәшин ушаглары.
Алышырды күн кими,
Јанырды јанаглары.
Гызулдуза, Јашара
Еләдиләр тамаша,
Гәрибә гонаглары
Сүздүләр башдан-баша,
Гызулдуз: — Салам! — деди.
Дедиләр: — Салам! Салам!
Атылдылар, дүшдүләр,
Әл вериб көрүшдүләр!
Күнәшин гызларындан
Бири габага кәлди,
Елә бил һамысындан
О гәшәнкди, көзәлди.
Гыз сорушду Јашардан:
— Дејин көрәк кимсиниз?
Нечә кәлдиниз Аја? —
Хәбәр тутмамышыг биз.
— Ај ушаглар! —

Аја мән
Кәлмишәм Јердән.
Једди јашым вар,
Чох достум, јолдашым вар.
Јашардыр адым.
Аја учмаг истәјирдим,
Јохду ганадым.
Кәмәк етди, бах, бу гыз.
Тутду әлимдән.
Аја бир јердә учдум
Гызулдузла мән.
Чохлу нәгмә билир о,
Јахшы сәси вар,
Истәсәниз охујар.

Күнәшин ушаглары
Сәс-күј салдылар,
Гызулдуздан, Јашардан
Хәбәр алдылар:
— Бәс сизин Јер нечәдир?
Данышын бизә.

Күлүмсәди Гызулдуз,
Башлады сөзә:
— О көј улдуза бахын!
Аја һамыдан јахын
Одур, билин, бизим Јер.

Јашар да көјә бахды,
Јери көрүб севинди.
Нијә дә севинмәсин;
Көјә чыхыб Јер инди.

Елэ бил шар-хэритэ
Гарданса учуб көжэ,
Адамлара сөзү вар,
Истэјир ордан дејэ.
Күнэшин ушаглары
Јерэ бахырды мат-мат,
Билмэк истэјирдилэр
Орда нэ вар бу саат?
— Јахын кэлин, — ушаглар,
Бизим Јердэн, өлкэдэн
Данышсын сизэ Јашар.
— Икимиз дә данышаг.
— Јох, эввэлчэ даныш сэн!
— Бизим јердэ
Уча дағлар,
Кениш дүзлэр,
Дэнизлэр вар.
Дағларындан
Чајлар ахыр,
Дүзлэринэ
Чичэк тахыр.
— Көјлэрини
Севир гушлар;
Көјөрчинлэр,
Гарангушлар.
Бағларына
Кэлэн гонаг
Мејвэ јығыр
Гучаг-гучаг.

— Таныш олун:
Биз инсаныг,
Сизин кими
Меһрибаныг.
Инсан дејил
Кичик чүчү,
Дағлар јыхыр
Онун күчү.
Бағлар салыр,
Евлэр тикир,
Улдузлара
Јоллар чэкир.
— Јердэ улдуз
Дүзэлдир о,
Улдузлардан
Көзэлдир о.
Јер үзүндэ
Вар чох өлкэ:
Ајдан кичик,
Ајдан јекэ.
Бизимкидир
Онун бири,
Эн бөјүјү —
ССРИ.
— Јэгин ки, сиз
Көрүбсүнүз
Көжэ учан
Кэмилэри,
Бизим гочаг.

Әмиләри:
Мајор Јури
Гагариин,
Мајор Керман
Титову...
Јаман сәс-күј салдылар
Күнәшин дачәлләри,
Бир-бир галхды әлләри:
— Мән көрмүшәм!
— Мән дә!
— Мән дә!
— Сизә салам
Көндәрдиләр
Биз кәләндә.

VI

Күнәшин ушаглары
Гуш олдулар, учдулар.
Бирбаш Јанар бабанын
Гучагына гачдылар.
Нишан вердиләр она
Ајдакы гонаглары —
Гызулдузу, Јашары.
Јанар баба күлдү бәркдән,
Бабалар тәк лап үрәкдән.
Көзләриндә көрүндү јаш,
Галын, сары гашларыны,
Узун, гызыл сачларыны

Тумарлады јаваш-јаваш,
Гыјды бир аз көзләрини
Дејәндә бу сөзләрини:
— Мәним гочаг ушагларым
Билин ки, сиз
Ајдан мәнә чох шад хәбәр
Кәтирднииз.
Инсанлары көрүбсүнүз
Орда јәгин,
Сизин кими өвладымдыр
Онлар мәним.
Онларын да үрәјиндә
Аловум вар,
Алышанда јолларыны
Ишыгладар.
Мән билирдим, билирдим ки
Күн кәләчәк
Јердән мәним өвладларым
Јүксәләчәк,
Булуллары, зүлмәтләри
Јара-јара
Учачаглар әл чатмајан
Улдузлара.
Мәним гочаг ушагларым,
Нә јахшы сиз,
Ајдан мәнә бу хәбәри
Кәтирднииз. —
Буну дејиб, Јанар баба
Сағ әлини ода атды,

Аловларын ичиндән о
Гырмызы бир даш чыхартды.
— Көтүр буну, Күнәш гызы,
Әзиз балам!
Тез уч Аја, Јашаркилә
Апар салам.
Де ки, буну Јанар баба
Верди сизә.
Күнәш доғсун ахшам-сәһәр
Үстүнүзә.
Тез гајыдын, учун Аја,
Дејин ки, сиз
Инсанларын көмәјинә
Келдирсиниз!

VII

Күнәшин ушағлары
Ајдан учуб кединчә,
Дүшдү гаранлыг кечә:
Улдузлар јанды пар-пар.
Гонағлар кәзди Аја,
Дағдан-даға учдулар,
Дашдан-даша гондулар,
Ахтардылар Вымпели!
Тапылмады.
Бәс ханы?
— Бәс ханы Вымпелимиз?
Сорушсалар нә дејәк,

Нечә чаваб верәк биз?
Гызулдуз ла, Јашар да
Ахтардылар чох јери,
Дедиләр: — Тапылмаса,
Нечә гајыдаг кери?
— Бәлкә Нур нәнә көрүб?
Бәлкә өзү көтүрүб?
Кедәк сорушаг!
Бирдән,
Елә бил чыхды јердән
Ағсағгал, көјкөз гоча,
Голлар узун, бој уча!
— Аһа! Дајанын көрәк!
Сизи дондурам кәрәк!
Гоча хејли үфүрдү,
Гызарды јанағлары,
Гирсиндән әсди тир-тир,
Көјәрди додағлары.
Күлдү она Гызулдуз:
— Гоча шахта, дајан бир,
Өзүнү јорма, бәсдир!
Инди дә динчәл бир аз,
Мәнә кәл инан:
Горхмуруг биз шахтадан.
Јашар деди:
— Баба, сән
Мәнә таныш кәлирсән.
Јәгин Шахта бабасан.
— һа-һа-һа!

Баба дејирләр шаһа!
Шахталарын шаһыјам,
Һамыдан күчлүјәм мән,
Горхум јохдур һеч нәдән!
Һа-Һа-Һа!

— Бәс Күнәш?!

— Бәсдир даһа!..

Гоча бирдән јох олду,
Һејрәт етди Јашаркил,
Јолларына Буз гоча
Чыхмамышды елә бил.
Ушаглар күлүшдүләр,
Јенә јола дүшдүләр.

Бирдән дајанды Јашар,
— Те... те... телефон сәси!

Севинчиндән ушағын
Тутулурду нәфәси.

Күлүмсәди Гызулдуз

— Һә, мәнәдир телефон.

Ал, гулаг ас, тәләсмә!

Бас гырмызы дүмәни.

Сәс салды кичик гуту,

Позду Ајда сүкуту:

— Алло, алло, Ајы вер!

— Ким истәјир?

— СССР.

Бакыдандыр, Бакыдан!

Күлдү Јашарын көзү.

Ешитдији сәс она

Мейрибанды һамыдан.

— Ана, ана! Аначан!

— Чан, Јашар! Ана гурбан!

Даһа бәсдир, гајыт кәл!

Сусмушду Јашар бала,

Боғулурду аз гала.

Долмушду онун көзү;

Елә бил боғазында

Галмышды «ана» сөзү.

Данышмады телефон,

Бирдән даш кими сусду,

Бәлкә ана инчиди,

Јашардан бәлкә күсдү.

Ики дост ганыгара

Кедирди узаглара.

Аз кетдиләр,

Үз кетдиләр,

Дәрә, тәпә, дүз кетдиләр,

Чатдылар Көј сарајал

Бәрк јатмышды Нур нәнә

Пәнчәрә габағында.

Ағыр нәфәс алырды,

Сол әли јанағында.

Гызулдуз јахын кәлиб

Пычылдады:

— Ај Нур нәнә, Нур нәнә,

Дарыхырыг, дур, нәнә!

Көзүнү ачды гары

Көрәндә ушаглары. —

Севинди ушаг кими:
Јухуда көрдүм ки, сиз
Јанымдан кедибсиниз.
Јенә дә галмышам тәк,
Ағлајырам буна бәрк.
Еһ... јахшы ки, јухудур.
Тәклик, тәһһалыг мәни,
Билин, јаман горхудур.
Дарыхдым, дурун кедәк,
Дурун, Гызулдуз, Јашар!
Кедәк сизә көстәрим,
Көрүн Ајда нәләр вар.
— Нур нәнә, көрмүсәнми
Аја дүшән Вымпели?
— Көрмүшәм,
Көтүрмүшәм,
Сараја кәтирмишәм.
Сахлајырам јадикар
Инсанлардан,
Сизин јердән,
СССР-дән.

Башы үстүнә галхды
Нур нәнәнин сағ әли.
— Бахын! — дејиб Вымпели
Көстәрди ушаглара.
Үстүнә күн дүшәндә
Күнәш кими алышан,
Ленин шәкилли нишан
Пәнчәрәнин тағындан

Бахырды гонаглара.
— Мәним әзиз гонагым,
Илким, биринчимдир о,
Һәмсөһбәтим, сирдашым,
Илкин севинчимдир о.
Севинирди ушаглар —
Вымпели тапмышдылар!

Нур нәнә достларыјла
Чыханда Көј сарајдан
Сөһбәт едирди Ајдан.
Көстәриди онлара
Гајалары, дүзләри,
Сукөрмәз дәнизләри.
— Ај Нур нәнә, нијә бәс
Бурда битмир ағачлар?
Јашамыр һеч кәс?
— Ајда сөзүн доғрусу,
Нә һава вар, нә дә су,
Јохдур бир гуш, бир һејван.
— Ај Нур нәнә,
Биз сәнә
Кәтирәрик су, һава.
Чохлу ағач әкәрик,
Гушлар да учуб кәләр,
Ајда гуарлар јува.
Инсанлар бурдан кедәр
Улдузлары көрмәјә.
— Нијә көзүн јашарды.

Нур нэнэ, нијә?!
— Һәлә јолдадыр көзүм.
Сарајы инсанлара
Верәчәјәм мән өзүм,
Бура олсун дүшәркә,
Ағач әксин ушаглар
Јанында чәркә-чәркә.

Ајда сәһәр ачылды,
Јенә учуб кәлдиләр
Күнәшин ушаглары,
Гучаглајыб өпдүләр
Ајдакы гонаглары.
Јанаглары гырмызы
Балача Күнәш гызы
Белә деди Јашара:
— Чохлу салам көндәрибдир
Јанар бабам.
Һәр күн сизи јада салар,
Анар бабам.
Бу гырмызы дашы, деди,
Верим сизә,
Күнәш доғсун ахшам-сәһәр
Үстүнүзә.
Һәмин дашы алды Јашар,
Көзләрини гамашдырды
Үстүндәки парылтылар.
Нур нәнә дә бахыб күлдү,

Күлүшүндән һәр тәрәфә
Нур төкүлдү.

VIII

Гызыл аты минди Күнәш,
Јер үзүнә енди Күнәш,
Дүзләр кечиб дағлар ашды,
Мешәләрлә гучаглашды,
Чимди, чыхды көј Хәзәрдән,
Палтар кејди шәфәгләрдән.
Көјләрин од-алов гызы
Севди көзәл Бакымызы,
Кәзди ону гарыш-гарыш,
Кәлиб чыхды бизим евә,
Нәғмә деди севә-севә.
Пәнчәрәни дөјдү: «Дурун!
Сәһәр олду, мәчлис гурун!
Јашар һаны, достум Јашар?..
Тутун ону, јохса ашар,
Үзүндә тәр пучур-пучур,
Јәгин јенә Аја учур.
Дејин дурсун,
Јејин дурсун!
Гушлар дуруб ондан габаг
Дејирләр-ки, Јашара бах!
Јашара бах!

Арылар да учуб чөлө,
Гонур инди күлдөн-күлө.
Чичөклөри ојадараг,
Дејирлөр ки, Јашара бах!
 Јашара бах!

Јарпагларын үстүндөн шеһ
Бухарланыр дејир ки, еһ,
Һэлә јатыр бизим гочаг:
 Јашара бах!

Чохдан галхыб дөчөл күлөк,
Һөвөсләниб чалыр түтөк.
Пәрдәләри ојнадараг
О да дејир: Јашара бах!
 Јашара бах!

Унутмушдум лап аз гала:
Бир гыз дуруб гапыда тәк;
Палтары вар улдуз-улдуз,
Әли чатмыр зәнки чала,
Һәрдән дөјүр гапыны бәрк:
Тараг, тараг,
Јәгин јатыб, Јашара бах!
 Јашара бах!

Јашар, тез ол, тез дур кедәк.
Бағча бизи көзләјәчөк!
Күнәш деди нәғмәсини,
Јашарымы тез ојатды,
Чарпајыда өзү јатды.

АНАЛАР ВӘ ЛАЈЛАЛАР

* * *

Һәр анаја —
 өз баласы
Һәр балаја —
 өз лајласы...
Кечәләрин јухусу вар,
Кечәләрин горхусу вар,
Кечәләри ојаг галыр,
Лајла чалыр
Аналар,
Һәр бири өз дилиндә,
Нә дејир лајласында
Ана марал, ана фил, —
 нә дејир?
Нә дејир лајласында
Ана гартал, ана шир?
Довшанларын аналары,
Инсанларын аналары —
 Нә дејир?

ТУРАЧЫН ЛАЈЛАСЫ

Турача бах, турача бах,
Далынча бир овчу дүшүб
Ону көрсө, вурачаг.
Кола кирди ана турач,
Деди: — Тез ол, мәнә јол ач,
 мәнә јол ач!
Далымча бир овчу кәлир,
Мәни көрсө, вурачаг.
Турач гачды колдан-кола,
Мешәликдә көздән итди.
Чох ахтарды овчу ону
Күн батанда чыхыб кетди.
Гара чадыр гурду мешә;
Улдузлары бирчә-бирчә
Бу чадырдан асды кечә.
Јувасына кәлди турач.
Балалары көзләјирди
 јухусуз, ач.
Чүчәләри јыгды ана
Ганадлары алтына.
Башлады лајласына:
— Јатын, јатын, чүчәләр,

Сәс салмајын кечәләр.
Кәсин чиккилтинизи,
Тапар түлкүләр сизи.
Әкәр сизи күдсәләр,
Бирчә-бирчә тутсалар,
Түкүнүзү дидсәләр,
Онда мән нејләрәм бәс?
Бизим бу мешәликдә
Кәлмәз көмәјә һеч кәс.
Тез јатын, салмајын сәс.

ДЕЛФИНИН ЛАЈЛАСЫ

Ов едиб кедирди
Балыгчы гајығы.
Далынча дүшмүшдү
Бир көпәкбалығы.
Сән демә делфинләр
Күдүрмүш бајагдан.
Говдулар узаға
Балығы гајыгдан.
Гајыдыб кетдиләр
Һәрәси бир јана.
Галдылар о јердә
Бир бала, бир ана.

Гајығын жанында
Көрәндә делфини,
Гајыгчы тез онун
Сорушду кефини.
Бу делфин елә бил
Гајығы гучурду,
Севинчдән гуш кими
Аз гала учурду.
Бир дәчәл ушаг тәк
Гурурду мин ојун,
Гајыгла аз гала
Олурду гол-бојун.
Бир јердә үздүләр
Гаранлыг дүшүнчә.
Лајласы бу олду
Делфинин о кечә:

— А мәним илкин балам,
Балача делфин балам.
Көј сулар јерин олсун,
Јат, јухун ширин олсун!
Делфин балам јат,
Гачма ора-бура сән,
Тез дүшәрсән тора сән.
Ағыллы ол, чан балам,
Көјчәк, меһрибан балам!
Делфин балам, јат!

ГУРБАҒАНЫН ЛАЈЛАСЫ

Көлмәчәдән гыраға
Чыхды ана гурбаға,
Улдузлара вурду көз,
Гырылдатды нечә сөз,
Јатанлары ојатды.
Јекәағыз баласы
Бирдән јадына дүшдү,
Өзүнү суја атды.
Чох кечмәди, гајытды,
Көлмәчә гырағында
Лајласыны јаратды:
— Итди чөмчәгујруғун,
Инди нәдир бујруғун?
Сән тез бөјү, мәнә чат,
Јухун кәлир, тез ол јат,
Јат, мәним аға балам,
Көрпәм, гурбаға балам,
Је, ағзын јекә олсун,
Бојун бир тикә олсун,
Сәсин тутсун көлүмү,
Јахын гојма өлүмү.
Баш вур лилә, кир зыға,
Тут је чоһлу мығмыға.

ЧАНАВАРЫН ЛАЈЛАСЫ

Јувасына гајытды
 Чанавар,
Ган ијини аланда
Мырылданды балалар,
Кәтирдији гузуну
Көрпәләрә једиртди.
Ојнашдылар,
Далашдылар, боғушдулар,
Јорулуб јатышдылар
 балалар.
Лајласына башлады
 Чанавар:
— Јат, мәним күчүк балам
Тез бөјү, кичик балам.
Гулагларын, көзләрин,
Дишләрин ити олсун;
Гузунун әти олсун једијин.
Кими көрсән парчала,
Бөјү, чанавар бала,
Парчала, парчала,
 парчала!
Уу-уу!

КИРПИНИН ЛАЈЛАСЫ

Кедирди ана кирпи
 булаға,
Јатмамыш әл-үзүнү
 јумаға.
Јарпаглар хышылдады
 мешәдә,
Ики көз ишылдады
 мешәдә,
Титрәди, кирпи дүшдү
 горхуја.
Баласы кетмәмишди
 јухуја.
Гајытды ана кирпи
 евинә,
Јалады баласынын
 бурнуну,
Сөјләди буну:
 — Мешәдә сәс вар,
Кәзир чанавар,
Сәсин кәлмәсин.
Јат, кирпичијим,
Јат, көрпәчијим.

АНАМЫН ЛАЈЛАСЫ

— Бэс мөним лајлам, ана?
— Өз лајлан вар сөнин дэ;
А гадан алым,
Ладымдан чыхыб,
Бир азча дајан,
Ладыма салым...
Ишыг кэлди елә бил
Анамын көзләринэ.
Бир аз да јуху гатды
Јухулу сөзләринэ.
Билмэсэ дэ лајласынын јашыны,
Гучаглады баласынын башыны,
Охуду:
— Лајла дедим балама,
Ил кечэ, ај долана!
Балам кедир јухуја,
Башына Ај долана!
 Јат улдуз балам,
 Горхусуз балам!

Чейран көрпө аһуја
Лајласыны охуја!

Чанаварын баласы
Чохдан кедиб јухуја.
 Јат, гочаг балам,
 Јат, ојаг балам.

Сајырам кечэләри,
Тәкләри, бирчәләри,
Сән дэ јат, чохдан јатыб
Турачын чүчәләри.
 Јат, көјчәк балам,
 Мөним тәк балам.

Гурдлар, гушлар јатыблар,
Јухуја бал гатыблар.
Гурбағанын көлүнэ
Елә бил даш атыблар.
 Сән дэ јат, балам,
 Шоколад балам.

— Јорулдунму?
— Јох, јох, ана!
Гурбан олум лајлана!
Јенэ сөјлә.
— Чајлар долу су кәлсин,
Елин арзусу кәлсин.
Лајла дедим балама,
Јатсын, јухусу кәлсин,
 Јат, динчәл, балам,
 А дәчәл балам.

МЭСТАН ЧҮЧЭЛЭР

Бир сәһәр мәстан
Евдәки сәсдән
Ојанды, дурду.
Чиккилдәширди
Онун јанында
Сары чүчәләр.
Нә истәјирди
Мәстан пишикдән
Бу көрпәчәләр? —
Горхамышдылар
Хорултусундан,
Горхамышдылар
Мырылтысындан,
Горхамышдылар
Чајнагларындан,
Бычагдан ити
Дырнагларындан
Горхамышдылар.
— Чик-чик! Чик-чик!
Пишик хала,
Биз чүчәјик!
Чик! Чик!

Анамызы итирмишик;
Сән ана ол бизә, Пишик
Чик, чик!
Чик, чик!
— Анасыз нечә
Бөјүсүн чүчә?
Итләр јесинми?..
Бахырды Мәстан
Бир сөз десинми?
Демәди һеч нә,
Тез чүчәләри,
Көрпәчәләри
Башына јығды,
Һәјәтә чыхды.
Јем ахтардылар,
Јери ешдиләр,
Хејли кәздиләр,
Чиккилдәшдиләр.
Бирдән күн батды.
Гаранлыг дүшдү.
Чүчәләр гачыб
Һинә долушду.
Мәстан да кәлди
Онларла јатды...
Өз хорултусу
Ону ојатды.
Сығынмышдылар
Чүчәләр она —

Олмушду мәстан
Меһрибан ана.

О күндән пишик
Һиндә галырды.
Һәр ахшам белә
Лајла чалырды:
— Нијә кәлмир јухунуз,
Ојаг галыб чохунуз?
Нијә, нијә, чүчәләр,
Мијо, чүчәләр?

Ким сорушса кимсиниз,
Дејин ки, мәнимсиниз,
Мијо, мијо, чүчәләр,
Мијо, чүчәләр.

Сәсиниз чох һәзиндир,
Нә лајлам вар — сизиндир.
Мијо, мијо, чүчәләр,
Мијо, чүчәләр.

Сизи күдүр сичанлар,
Мәни көрүб гачанлар.
Јатын, чан-чан чүчәләр,
Јатын мәстан чүчәләр,
Мијо, чүчәләр!

АНА МЕЈМУН

— Ким кәтирди зоопарка
Бу үч пишик баласыны, —
Үч пишикчәни?!
Ағлашыблар,
Ач галыблар
Бүтүн кечәни.

Пишикчәләр ач олса да,
Һеч нә јемир,
Һеч нә демир,
Мијолдашыр.
Јазыгларын зоопаркда
Нә досту вар, нә јолдашы.
— Көрпәни ач сахламазлар!
— Дајә тапсаг, агламазлар.
Кедәк, тапаг!

Көстәрдиләр балалары
Ана филә.
— Бәлкә онун
Пишикләрдән хошу кәлә

Һирслэнди фил:
— Булар мөним
Балам дежил!

Пишикчәләр җазыг-җазыг
Миҗолдашды.
Онлар ана баласыҗды,
Үч гардашды,
Үч җолдашды.

— Бәлкә баха көрпәләрә
Һипопатам? —
Узанмышды,
Көзләрини дөҗүрдү о,
Пишикләри көрән кими
Бөҗүрдү о:
— Гоҗмазсыныз
Бир аз җатам?!

Дедиләр ки, зоопаркда
Пишикләрин гоһуму вар.
Гоҗ көстәрәк! —
Өз җанында алыб сахлар
Балалары көрсә Пәләнк.

Көрпәләри көрән кими
Пәләнк чошду, нәрилдәди:
Елә бил ки, «Кедин бурдан,
Кедин!» — деди.

Пишикчәләр горхду җаман,
Пишикләрин гоһумундан.

Балалары
Гоншулугда көрдү меҗмун,
Севинчиндән гурду оҗун,
Гачды ора,
Гачды бура,
Чығырды чох: уһу-һу-һул
Пишикләри өз җанына
Чағырды о: һу, һу, һу, һул

— Балалары сәнә версәк
Сахларсанмы?
— Һу-һу-һу-һу!
— Сән онлара
Ана кими бахарсанмы?
— Һу-һу-һу-һу!

Меҗмун әввәл
Балалары
Јумаг кими јумалады:
Сонра тутуб һәр үчүнү
Бирчә-бирчә
О јалады.
Сүд пајыны
Көрпәләрә верди өзү.
Онлар једи.
Меҗмун бахды,

Дојду көзү,
Үчүнү дә гучаглады
Лап ана тәк,
Ширин-ширин лајла деди
Пишикчәләр јатанадәк:
— Неч кәс, неч кәс
Сизи мәнән
Ала билмәз.
Дишләрәм мән,
Чырмагларам.
Сиз кетсәннз,
Мән ағларам
Уһу-һу-һу!
Һу-һу-һу-һу!
Ағачлара
Дырмашмағы,
Будаглара
Сармашмағы
Өјрәдәрәм
Сизә өзүм.
Нәлә јатын,
Бир аз дөзүн.
Уһу-һу-һу,
һу-һу-һу-һу!

«СЕРЛИ АЧАРЛАР»

Ушаг әдәбијјаты бир нөв әлифбаја бәһзәјир. Елмин, мәдәнијјәтин, мүхтәлиф биликләрин әлифбасына. Ушаглар бу әлифба васитәсилә бәшәријјәтин узун әсрләр боју јаратдығы бир дүнјаја—сәнәт аләминә ајаг ачыр, һәммин серли «һәрфләрин», һикмәтли «ачарларын» көмәји илә бу бөјүк хәзинәјә саһиб олмага башлајырлар.

Онларын дүнјакөрүшүнүн формалашмасында, бәдин зөвгүн, естетик фикирләрин јаранмасында ушаг әдәбијјаты мәһз әлифба вәзифәсини көрүр.

Тејмур Елчинин «Шәкәрим, дузум» китабына топ-ланмыш ше'рләр, поемалар, нағыллар, тапмачалар, нәғмәләр балача охучуларына сөзләрин мә'на чаларларыны өјрәтмәк, мүхтәлиф тәрбијәви фикирләр ашыламаг, ибрәтамиз һәјат һадисәләрини дәрк етдирмәк мәгсәдилә јазылмышдыр десәк сәһв етмәрик.

Шаир, Азәрбајчан сөзләринин чохмә'налылығыны нүмајиш етдирир, бу сөзләрин һансы көкдән, нечә јарандығыны ушаглара өјрәтмәјә чалышыр; көз — көзлүк, диз — дизлик, сач — сачаг, әл — әлчәк, гулаг — гулаглыг вә бу гәбилдән бир чох сөзү мүгајисә јолуја изаһ едир.

— Сәһәрин дә көзү вар
Күнәшлә бир ачылар.
...Булагын да,
Гујунун да көзү вар, —
Тутулса, о гурујар,
...Шкафын да,
Столун да,
Мәнзилин дә көзү вар
Кимин белә сөзү вар?

«Ләчәк» сөзү бир ше'рдә мә'на чаларларына белә
бөлүнүр:

— Гызылкүлүм, вер ләчәји,
Ләчәјими вер!
Ахы, сәнин вар ләчәјин.
Ләчәјими вер!
Ләчәкләрин гыпгырмызы
Кәл инчитмә кичик гызы.

37 тапмачадан ибарәт силсилә дә ушаг тәфәккү-
рүнү инкишаф етдирмәк бахымындан мараглыдыр.
Гарпыз һагда охујуруг:

Јашыл тағым вар,
Ал отағым вар;
Боз палтарымда
Көј гуршағым вар

Шифаһи халг әдәбијјаты жанрларынын јарады-
чы давамы олан јанылтмачлар, һесабламалар, фәсил-
ләр дәфтәри дә ушагларын нитгини инкишаф етдир-
мәк, елми вәрдишләр јаратмаг, тәбиәт һаггында тә-

сәввүрләрини дүрүстләшдирмәк мәгсәди дашыјыр.

«Баһар ад ахтарыр», «Көрпәләр», «Балача Кү-
најын китабы»ндан силсиләсиндән олан ше'рләрин
чоху шүбһәсиз ки, кичик охучуларын додагларында
әкс-сәда верәчәкдир.

Күнәши Аја гатдым,
Мән бир нәғмә јаратдым,
Бу нәғмә Күнәјымдыр,
Көрпә торағајымдыр.

Шаирин дилилә десәк: ушаглара улдузлу, чичәк-
ли, күнәшли Азәрбајчан адлары ахтаран Баһара,
күнәшлә јерин гызы — сәһәр, ағ чичәкләр арасына
сары көзчүкләр дүзән, һәр чичәјә күнәшин рәнкини
сүзән шәфәгләр, гара өрпәјиндә күмүш улдузлар
олан кечә көмәк едир. Бунунла да шаир Трактор,
Феврал, Јанвар, Совхоз вә с. адлар әвәзинә Улдуз,
Шәфәг, Нәркиз, Чичәк, Күлбәниз вә башга адлары
тәклиф едир ки, бу адларын чоху гәдимдән халг ара-
сында ишләнир.

«Көрпәләр» силсиләсиндә: торпағы өпә-өпә јер үзү-
нә чыхан илк көрпә от, илк јаз јағышындан јаранан
көрпә су, көрпә гуш, күнәшин көрпәләри гызыл шә-
фәгләр, анасынын сүдү додағында көрпә гузу, бурну-
на тәзә от әтри дәјән көрпә чәпиш, көрпә бузов,
адамларын көрпәси, көрпә отларын сојугдан титрәш-
мәси, шәһдә јујунмасы јаддан чыхмыр.

Китабдакы думана чеврилән Гар гыз, онун јо-
луну көзләјәм гочаларын нитизары, өвлад һәсрәти,

балача охучуларын үрәјиндә мәрһәмәт һисси оја дыр. Бу китабдакы нағыллар да марагла охунур.

Гејд етдик ки, ушаг әдәбијјаты әлифбаја охшар — һәрфләри ушаглар үчүн сәһри ачарлар олар әлифбаја! Белә мәс'улијјәт тәләб етдијинә көрә һәмин ачарлар мүдрик вә исте'дадли әлләрдән олмалыдыр.

Мирварид Дилбаз

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

Ше'рләр, нәгмәләр, тапмачалар, јанылтмачлар

Кәл, баһар	5
Дин, дан	6
Ғыш нәгмәси	7
Бип-Бипин нәгмәси	7
Ленин улдузу	9
Гарангуш	10
Јағыш јағыр	11
Көзәл Вәтән	12
Сәрчә	13
Ҷан нәнәм	14
Тапын көрәк	14
Түтәјим	16
Тәнбәл	17
Мән кимәм	18
Јашарын бығы	21
Илләр кечир, Јашар сәнәт сечир	22
Мән дә! Мән дә!	25
Кәл барышаг	26
Үч алча	26

Сөзләр

Көк	28
Јазыг-јазыг	28
Булады	29
Тут	29

Элдэн дүшдү	29
Лөчөк	30
Көз — көзлүк	31
Дүймөлөди	31
Эл — элчөк	32
Алма	32
Гулаг — гулаглыг	33
Көзлөр	34
Диз — дизлик	36
Ики топ	36
Сач — сачаг	37
Гушгован	38
Дүшдү	39
Јун — ојун — гојун	40
Елчан	41
Кечим	42
Сичан баласы	42
Ики овчу	43
Гәрибәдир, гәрибәдир	44

Тапмачалар

Јанылтмачлар

Гарга вә гырғы	56
Чүчүләр	56
Кечиләр	57
Түлкүнүн күркү	57
Алабаш	57
Ағачдәлән	58
Газ вә гыз	58
Коса	58
Күкү	59
Јемишләр	59
Һесабла, тап	59

«Јаз дәфтәри»ндән

Булаг	62
Баһар	62
Сәмәни	63

«Јај дәфтәри»ндән

Кәпәнәк	64
Сәрчәчик	64
Шеһ	66

«Пајыз дәфтәри»ндән

Үшүдүм	67
------------------	----

«Гыш дәфтәри»ндән

Кимдир о	68
Гар јағыр	69

«Балача Күнајын китабы»ндән

Бир күн бир гыз кәлди бизә	70
Нәнәнин, бабанын севмәчәләри	72
Һәр шеј! Һәр шеј!	73
Ај-јај-јај!	74
Танаша — касыс вә ја карандаш — кағыз	75
Ахтармышдым	75
Лајла	76
Көјдән үч алма дүшдү	76
Күнај јатыр	78
Күнајын шејрләриндән	80
Салјут	81
Ленин баба	81

Көмөкчилөр

Балта	83
Мишар	83
Рөндө	84
Кэлбэтин	85
Чәкич	85
Мәнкәнә	86

Поёмалар, нағыллар

Баһар, адлар, ушаглар	89
Көрпөләр	108
Пишик вә сәрчә	119
Гарғанын мәктәбиндә	123
Гарға нијә гарр еләјир	128
Үч гардаш, бир бачы	132
Довшан, түлкү, чанавар	141
Биллурәнин нағылы	149
Гар гыз (рус халг нағылы).	154
Бип-Бип	166
Гызылдуз, Јашар вә Нур нәнә (поема—нағыл)	175

Аналар вә лајлалар

«Һәр анаја..»	201
Турачын лајласы	202
Делфинин лајласы...	203
Гурбағанын лајласы	205
Чанаварын лајласы	206
Кирпинин лајласы	207
Анамын лајласы	208
Мәстан чүчөләр	210
Ана мејмун	213
«Сһрли ачарлар»	217

57 гэн.

1977

228

655